BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „M. SADOVEANU" Inventar Nr.

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul II
Nr. 40 (58)
18 sept. 1992
16 pagini
15 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Ionel JIANU

Am revăzut Anemonele lui Luchian

În anii timpurii ai tinereţii mele m-am îndrăgostit de trei tablouri de Luchian: Autoportretul intitulat Un zugrav, Safta Florăreasa şi Anemonele. Am purtat imaginea lor întipărită în adâncul sufletului meu timp de aproape şapte decenii în peregrinările mele de-a lungul lumii. Am văzut zeci de mii de opere de artă, am vizitat mii de expoziţii şi muzee, am scris sute de cronici plastice şi prefeţe la cataloagele artiştilor dar nicăieri n-am găsit vreo asemuire cu aceste trei tablouri care au dezlănţuit marea mea pasiune pentru artă.

De aceea am fost foarte emoţionat când am aflat că *Anemonele* şi *Safta Florăreasa* se află la Paris în expoziţia „Pictură românească pe vremea impresioniştilor" prezentată într-unul din Pavilioanele parcului Bagatelle. Trecuseră 45 de ani de când nu mai văzusem Anemonele. În 1916 am organizat la Căminul Artei o retrospectivă Luchian cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la moartea artistului. Am obţinut 30 de tablouri cu flori, împrumutate de la colecţionari în frunte cu Dr. Dona, Zambaccian, Lazăr Munteanu şi alţii.

Pictorul Marius Bunescu, directorul Muzeului Simuni, a încredinţat pentru 30 de zile Anemonele şi astfel am avut bucuria de a admira în fiecare dimineaţă şi seară acest tablou care mi-era atât de drag. Pe vremea aceea nu existau nici semnale de alarmă, nici sisteme de asigurare a operelor de artă astfel că am preluat un risc imens. Dar totul s-a sfârşit cu bine şi am avut marea satisfacţie de a fi oferit artiştilor şi publicului bucureştean o adevărată lecţie de artă. Mulţi tineri pictori mi-au mărturisit că au descoperit în această expoziţie geniul lui Luchian. De atunci, din vara anului 1946, n-am avut prilejul de a revedea Anemonele. Şi acum se ivea o ocazie nesperată de a le regăsi. Există însă un impediment. De vreo doi ani începusem să-mi pierd vederea. O tromboză mi-a provocat necrozarea retinei la ochiul drept. De trei ori am încercat câte o operaţie cu laser dar fără nici un rezultat. Lumina ochiului drept era definitiv stinsă. La rândul său, ochiul stâng are o cataractă complicată cu câteva leziuni pe magnă ceea ce îl face inoperabil. Văzul mi s-a redus treptat la acest ochi până la 80%. Nu mai desluşesc nici culorile, nici trăsăturile feţelor. Disting numai contrastele între alb şi negru şi între tonurile deschise şi cele închise.

Din cauza aceasta n-am fost de doi ani la nici o expoziţie de artă. Voi fi oare în stare, în această situaţie, să revăd cu adevărat Anemonele? Mai există şi o altă dificultate. Din pricina ravagiilor vârstei merg foarte greu cu un toiag şi sprijinit de braţul soţiei mele. Cum să străbat distanţa de la intrarea în parcul Bagatelle şi Pavilionul unde se află expoziţia. Renunţasem aproape la gândul de a revedea Anemonele când, la sfârşitul lunii iulie, am primit din ţară, de la un tânăr prieten pe care nu l-am văzut niciodată o scrisoare prin care mă ruga să-i spun impresia pe care mi-a făcut-o Expoziţia de artă românească din Paris. Am interpretat această cerere neaşteptată ca un semn al Destinului şi am hotărât să-mi asum toate riscurile pentru a izbuti să revăd Anemonele.

Un prieten a obţinut o autorizaţie specială pentru a intra cu maşina în parcul Bagatelle şi a mă duce până la scara Pavilionului. Am avut norocul de a alege o zi mai puţin călduroasă şi am ajuns cu bine în cele 5 săli ale expoziţiei. Am intrat mai întâi în sala Nicolae Grigorescu în care am recunoscut câteva tablouri pe care le ştiam pe de rost căci le reprodusesem în cărţile mele despre marele pictor al Carelor cu boi. Dar nu pot spune că le-am văzut cu adevărat pentru că nu le-am desluşit culorile. Le-am regăsit doar pe ecranul amintirii. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în sala a doua cu tablourile lui Ion Andreescu. Am recunoscut *Iarna la Barbizon* – după simfonia ei de tonuri albe sau Stâncile de la Apremont dar culorile au rămas învăluite într-o pâclă cenuşie care-mi stăruia în ochi. Pierdusem oarecum nădejdea de a vedea Anemonele lui Luchian în sala a treia unde urma să intrăm. M-am aşezat pe o bancă de pe platforma de la capătul scării de piatră pentru a-mi stăpâni emoţia. O adiere uşoară venea dinspre parcul de trandafiri. O linişte neaşteptată mi-a potolit bătăile inimii. Şi atunci am ştiut că pot păşi cu încredere în sala Luchian. Un cântec de lumină şi culoare m-a întâmpinat la intrare. Pe peretele din faţă, la marginea parcului, se aflau Anemonele. Şi deodată, ca prin minune, vălul de pe ochi mi s-a ridicat. Şi am văzut fervoalul roşului aprins al petalelor care se înălţau cu voiciune din negrul corolelor, am văzut strălucirea luminoasă a anemonelor albe, am văzut ritmul armonios al acestor flori care se ridicau în trei şiruri până la vârful buchetului din ulcica ţărănească. Din frenezia culorilor, din intensitatea de trăire autentică a acestui tablou se desprinde un imn al vieţii pictat cu sufletul de un mare artist care se află într-o tragică luptă cu moartea.

Prin Anemonele sale, Luchian a vrut să arate că opera de artă poate învinge vremelnicia şi astfel supravieţui artistul. Au trecut vreo 80 de ani de când acest tablou a fost pictat şi el a rămas tot atât de viu şi de emoţionanat ca în clipa când a fost creat.

Nu ştiu cât am zăbovit în faţa Anemonelor. Deodată lumina din lăuntru s-a stins şi un văl cenuşiu mi-a întunecat din nou vederea. Am renunţat la restul expoziţie şi am plecat istovit dar fericit: am revăzut pentru ultima dată – Anemonele lui Luchian. □

Ştefan LUCHIAN: Anemone

Ilustrăm acest număr cu lucrări de Ştefan Luchian

Poeţi din Cernăuţi
(Simion Gociu, Ilie Tudor Zegrea, Mircea Lutic, Vasile Tărîteanu)
Revigorarea interesului pentru umanism
(de Constantin Ciopraga)
„Vechi şi noi probleme ale editării textelor vechi"
(interviu cu Dan Simonescu)
La un vernisaj
(de Marin Sorescu)
Atelier internaţional
(Yehuda Amichai, Edoardo Sanguineti, Vasko Popa)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TUR DE ORIZONT

Festivalul Nichifor Crainic

În ziua de 3 septembrie a avut loc Festivalul Nichifor Crainic. Organizat de Inspectoratul pentru Cultură al județului Giurgiu, cu sprijinul Ministerului Culturii, Festivalul a cuprins două etape dense în conținut și semnificații. Prima dintre ele s-a desfășurat la Bulbucata, satul natal, unde o seamă de invitați au evocat viața, destinul tragic și opera poetului și ideologului gândirist. Printre cei foarte apropiați lui Nichifor Crainic s-au aflat Paul Vizirescu, Constantin Bucescu, Nedic Lemnaru, sora și ginerele său. Au comentat lucid și pertinent locul celui evocat în cultura română academicianul Eugen Simion și criticul literar Mihai Ungheanu. „Opera cea mai însemnată a lui Nichifor Crainic rămâne revista *Gândirea*", a spus academicianul Eugen Simion, condensând astfel semnificația majoră a cărturarului gândirist.

La Giurgiu, în după amiaza aceleiași zile și în cuprinderea aceluiași generic, s-a consumat cea de a doua etapă a Festivalului constând în festivitatea de premiere ce a finalizat concursul de creație Nichifor Crainic. Juriul, prezidat de Eugen Simion și compus din Sebastian Vlad Popa și Andrei Grigor, a avut ocazia să poarte cu creatorii premiați o discuție interesantă atât despre textele acestora, cât și despre câteva aspecte ale literaturii contemporane.

În totul, *Festivalul Nichifor Crainic* s-a arătat a fi străbătut de spiritul păstrării valorilor naționale și – de ce nu? – al protejării acestora, atât de necesare într-o vreme când sunt semne îngrijorătoare ale scăderii respectului față de ele.

Șerban Cioculescu - 90

Luni, 14 septembrie, s-a desfășurat la Muzeul Literaturii Române o „rotondă" Șerban Cioculescu, prilejuită de împlinirea a 90 de ani de la naștere. Personalitatea marelui cărturar, care a fost timp de trei decenii spiritul scânteietor de erudiție, farmec și ironie caustică al „Rotondelor 13", a fost evocată de prof. univ. Ion Zamfirescu, lect. univ. Mircea Vasilescu, Gabriel Strempel (directorul Bibliotecii Academiei) și de criticii și istoricii literari Alexandru George, Valeriu Râpeanu, Gabriel Dimisianu. A citit din opera lui Șerban Cioculescu actrița Ileana Iordache. A participat, de asemenea, istoricul și criticul literar Barbu Cioculescu, fiul cărturarului. Cu același prilej, MLR a organizat o expoziție cuprinzând manuscrise, iconografie și ediții îngrijite de Șerban Cioculescu.

DIAC TOMNATIC ȘI ALUMN

Erată: În *Literatorul* nr. 38-39, la pagina 32, articolul semnat de Michael Hamburger a fost tradus de doamna Sanda Apostolescu. Adresăm cuvenitele scuze traducătoarei și cititorilor noștri.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

■ La Carl Hanser Verlag din München a văzut de curând lumina tiparului volumul de poezii și eseuri *Fachirul ca începător*, de Marin Sorescu. Interesul pentru opera poetului român s-a manifestat și în Elveția, prin recenzia criticului literar Roman Bucheli, publicată în Neue Zuricher Zeitung, cu titlul *Un Icar al limbii.*

■ Recent, a apărut la Craçovia (Polonia) lucrarea lui Mircea Eliade, *Ocultism, magie, modele culturale* (editura Oficyna Litercka), în traducerea lui Ireneusz Kania. Cotidianul polonez *Nowa Europa* îi consacră o recenzie semnată de Miroslaw M. Bojko.

ATITUDINI

Din două, una...

În regimul trecut circula o vorbă: „Puțini am fost, mulți am rămas", referitoare la extraordinara înmulțire a activiștilor comuniști așa-zis ilegaliști de după anii cincizeci. Mâna de ilegaliști de sămânță risipită peste România bolșevizată în urma camioanelor „Molotov" și a tractoarelor „Kirov", a proliferat ca sporii cosmici, dovenindu-ne ce uriaș rezervor de oportunism zace în sufletul omenesc. Proliferarea acestora n-a fost specifică spațiului mioritic, cum susțin condeie interesate în denigrarea României, ci s-a petrecut peste tot pe unde a trecut și a rămas „Armata Roșie" după ultimul război, ca un fel de sifilis ideologic de cantonament.

Deși, în 1989, existau în România, fără să punem la socoteală Festivalul Național „Cântarea României" și nici învățământul politic, vreo trei milioane de oameni atinși în diferite grade de această maladie, atestată prin carnetul roșu de partid, butada amintită dovedește că românii nu și-au pierdut niciodată capul, păstrându-și, în ciuda anilor de teroare ideologică, echilibrul și luciditatea. Dar probabil că nicăieri în lume fagocitoza infecției politice de către organismul social nu s-a făcut ca la noi, prin ironie.

Asistăm în momentul de față la o nouă proliferare, întru totul asemănătoare celei din anii cincizeci: proliferarea așa-zișilor „anticomuniști", apăruți peste tot după Revoluție, mai cu seamă prin cancelarii și birouri călduțe, precum ciupercile de cultură. Gălăgioasa lor demagogie anticomunistă, care nu-i decât vechea demagogie antiburgheză întoarsă pe dos, ne face să credem din două una: ori anticomuniștii ăștia de tribună, până în 1989, au tăcut mâlc și-acum se defulează, ori au făcut până mai ieri muncă de guriști și nu le vine să se lase...

Nicolae DIACONU

Paris, 17 ian. 1992

Stimate domnule Robciuc,

Vă felicit pentru frumoasa inițiativă de a organiza un colocviu în cinstea lui Luchian și vă mulțumesc pentru invitația de a lua parte la acest eveniment.

Din păcate, ravagiile vârstei nu-mi permit o deplasare, după cum rezultă și din textul alăturat, „Am revăzut Anemonele lui Luchian", care a apărut în ziare din România, USA, Germania și Israel. Vă trimit alăturat și ultima mea carte, „Un om, o viață, un destin", în care există un capitol consacrat lui Luchian, în partea intitulată „Contribuții la istoria artei românești".

Tot în această carte veți afla, la bibliografie, datele referitoare la monografia „Luchian" pe care am publicat-o în 1974 la editura „Căminul Artei" și la monografia „Luchian" publicată în colaborare cu Petru Comarnescu, apărută în 1956 la ESPLA.

În 1966, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la moartea lui Luchian, am ținut la Paris, la fundația culturală „Regele Carol I", o conferință în limba franceză despre viața și opera lui Luchian.

În „Nouveau dictionnaire des Arts et des Peintres" apărut în editura Hazan din Paris, în 1967, am publicat o fișă despre Luchian, iar în „Larousse de la peinture", apărut în 1979, o altă fișă despre Luchian.

M-am străduit în întreaga mea activitate să promovez arta lui Luchian, pe care-l consider ca unul dintre cei mai mari artiști români.

Vă doresc succes în inițiativa luată și un an nou bun, fericit, cu realizarea celor mai scumpe năzuinți, pentru voi și pentru țară. La mulți ani.

Ionel JIANU

Scrisoare inedită, adresată participanților la Colocviul Șt. Luchian.

Literatorul

Săptămânal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 40(57)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacțional:
Lucian Chișu (redactor șef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian,
Andrei Grigor (secretar general de redacție)

Adresa redacției:
București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația:
Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 București – Piața Presei Libere nr. 1, România

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată
© JORDAN
Florentina Neagu

Tiparul executat la TIPOREX București

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sunt rugați să ia legătura cu redacția la telefonul (90) 17. 10.23.

De asemenea, cititorii care vor să se aboneze la *Literatorul* și întâmpină greutăți la oficiile poștale (așa cum suntem informați) se pot abona prin redacție, expediind pe adresa noastră (din caseta redacțională) echivalentul sumelor, după cum urmează: 180 lei pentru trei luni, 360 lei (șase luni) și 720 lei pentru un an. Rugăm ca scrisorile (cu confirmare de primire) sau mandatele poștale să fie scrise citeț.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții, prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnal. Aceeași rugăminte, confraților noștri de la revistele de cultură.

Redacția

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

„INTEGRALA LIRICĂ BAUDELAIRE“

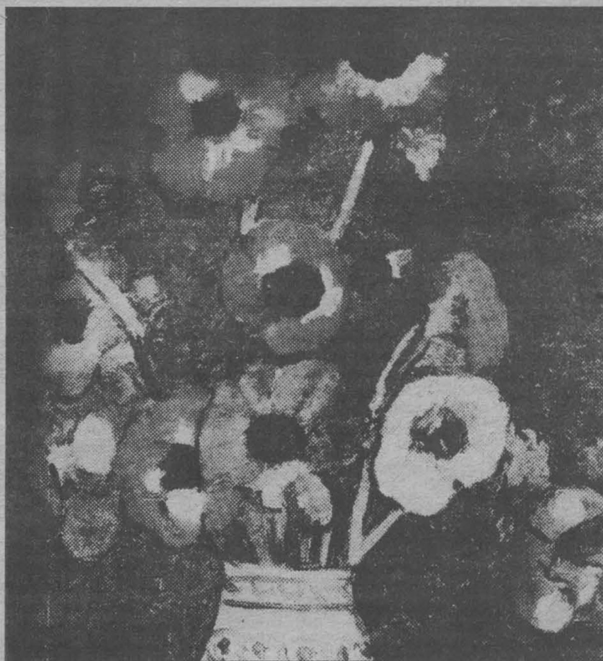
Merită să consacrăm cronica de azi efortului făcut de poetul Radu Cârneci de a da, cum zice el, „integrala lirică Baudelaire". Este vorba de traducerea, pentru prima oară, a *tuturor* poemelor lui Baudelaire. Act curajos, dificil și riscant, inutil să spun de ce. Baudelaire este, probabil, poetul străin cel mai mult și de cele mai multe ori tradus în limba română. Puțini sunt poeții importanți care să nu fi încercat, măcar o dată, să dea o versiune românească dintr-un poem din *Florile răului.* Arghezi, Pillat, Philippide, Ion Barbu sunt puncte de reper în acest curios fenomen de cultură. Unii, ca Philippide, prin încercarea de a cuprinde aproape tot spațiul liric Baudelaire, alții ca Arghezi și Barbu, prin traduceri sporadice. Geo Dumitrescu a publicat în 1968 o carte unică în felul ei:*Florile răului* în aproape (iarăși aproape) toate oglinzile românești. Oglinzi, adică transpuneri, care, din 1870 (data când Vasile Pogor publică în *Convorbiri literare* prima traducere din Baudelaire!) până în epoca noastră, n-au încetat să fie reluate de mai multe generații de poeți.

Consultându-le, putem să ne facem o idee despre ceea ce autorul acestei splendide cărți, – prin valoare grafică și ca document spiritual – numește „cariera lui Baudelaire în România". O carieră indiscutabil mare, regească, bazată pe o iubire spirituală ce merită a fi analizată din cel puțin două puncte de vedere: 1/ afinitatea poeților români cu primul mare poet modern european și 2/ capacitatea limbii române de a cuprinde și exprima limbajul liric Baudelaire. Sunt multe de spus despre aceste probleme. Mă mărginesc să observ, despre cel de al doilea aspect, că Baudelaire este un test pentru *poeticitatea* limbii române, comparabil într-un anumit sens cu traducerea *Bibliei* și al lui Shakespeare. Cioran măsura această forță de creație prin ultimele două referințe. Cred că îi putem adăuga pe Baudelaire, poetul care, alături de Poe și Rimbaud, a adus spiritul modern în literatură. Confruntată cu acest lirism complex, limba română iese bine. Ea își arată capacitatea de cuprindere și capacitatea de sugestie, pe scurt, poeticitatea ei. E suficient să urmărești cele 28 variante ale *Albatrosului* în limba română sau cele peste 10 transpuneri din *Corespondențe* pentru a vedea că metafora baudelairiană sună bine în românește. Ceva se pierde, ca în orice transpunere, destul de mult, totuși, se păstrează. Performanța o atinge, cred, Al. Philippide, traducător ideal prin fidelitatea și capacitatea lui de invenție lirică. O invenție moderată, nici prea colorată (cum este la Arghezi), nici neutră și, prin aceasta, insignifiantă cum e la alți traducători...

Arunc o privire pe *Addenda* întocmită de Geo Dumitrescu, acolo unde el publică o selecție din variante, și observ că cele mai multe traduceri, în afară de *Albatrosul* și *Corespondențe,* sunt din *Elevation* (11), *L'Ennemi* (12), *La Beauté* (11), *Hymne à la Beauté* (11), *Parfum Exotique* (14), *Harmonie du Soir* (12), *Chant d'Automne* (13), *Tristesse de la Lune* (15), *Le Revenant* (11), în timp ce *Une Charogue*, poem cu o lungă carieră în poezia modernă, are numai cinci variante în limba română, iar *L'invitation au voyage* patru sau cinci. O explicație posibilă ar fi că traducătorii români au ales, cu precădere, pe romanticul Baudelaire și, mai rar, pe poetul care a spart formele romantice și a introdus, în chip provocator, poezia bizarului, urâtului, răului din existență. Faptul se vede în număr mare de nuanțe eminesciene din aceste bine ticluite traduceri.

Vladimir Streinu a urmărit, în introducerea la volumul citat, evoluția acestui limbaj și, fapt important, modul în care el a intrat în poezia română. O analiză care poate și trebuie să fie reluată pentru că nu influența lui Baudelaire continuă să se manifeste în noile generații poetice... Un proces care nu are nimic de a face cu interminabila și inutila discuție despre imitația, împrumutul literar, sincronismul și protocronismul nostru. Baudelaire a intrat în conștiința literară românească relativ repede (primul care îl citează este Titu Maiorescu, în 1867, în chiar anul morții poetului) și a rămas, timp de mai bine de un secol, o prezență stimulativă, unul dintre acele elemente catalizatoare fără de care reacția poetică nu este posibilă în laboratoarele lirice moderne și postmoderne. Este explicația pentru care un poet nebaudelairian ca Nichita Stănescu îl numea *Președintele Baudelaire,* președintele etern al unui partid al visătorilor păguboși. Aceia care își învață bine meșteșugul și au în ei *un maț de zeu...*

M-am îndepărtat, este limpede, de subiectul cronicii mele. Voiam să semnalez *osârdia* lui Radu Cârneci, cum zice într-o dedicație anafilă, de a așeza în limba română toată opera poetică a autorului *Florilor răului.* Cartea apare la Chișinău și este prefațată de Mihai Cimpoi care, între altele, lărgește aria „baudelairianismului eminescian" cu încă două piese (*Desgust și Gelozie*) pe lângă poemul deseori citat, *Iar fața ta e strävezie.* Este de reținut și ideea că Eminescu, Arghezi și Bacovia se înrudesc cu Baudelaire „prin explorarea cu mijloace simboliste a stării de îngrijorare a ființei". Formula este vagă și se aplică tuturor, baudelairieni și nedaudelairieni. Poetul este prin natura lui, o ființă *îngrijorată* de sine și de lucrurile din afară. Cât despre „rezerva specific românească față de urât, lugubru, convențional, nehotărât, excesiv, de obișnuința de a cuprinde tot universul în unitatea lui organică", o altă opinie a lui Mihai Cimpoi, ea este și nu este justificată de poezia românească. Până la Macedonski faptul se verifică, poetul român nu descoperise încă bizarul și, după vorba lui Rimbaud, nu injectase neprevăzutul, neauzitul, nevăzutul. Simboliștii români au revelația urâtului și valorifică răul din univers, dându-i (ca în poemele din *Plumb* și *Scântei galbene*) o culoare națională incontestabilă. Sensibilitatea românească și limba română se dovedesc deschise și apte să primească apoeticul din lumea materială și să-l valorifice estetic în mod major din *Blesteme* și *Flori de mucigai...*

Din notele liminare ale lui Radu Cârneci înțeleg că nu fuseseră introduse încă în limba română circa douăzeci de poeme și fragmente de poeme baudelairiene, însumând nu mai puțin de șapte sute treizeci de versuri. Printre ele se află: *Monstrul sau însoțitorul unei nimfe macabre, Promisiunile unui Chip, Schiță pentru un epilog la a doua ediție, Pipa păcii* și *Poeme diverse.* N-am avut timp să verific, cu ediția *Pleiade*, dacă n-au rămas, totuși în afara acestei integrale unele versuri ocazionale, fragmente risipite în carnetele poetului. Îl cred pe cuvânt pe Radu Cârneci și-i citesc cu atenție „așezările sale". Din loc în loc, când un vers nu-mi sună bine, îl confrunt cu originalul și consult variantele cuprinse în ediția lui Geo Dumitrescu. Radu Cârneci a depus, cu adevărat, un efort remarcabil de a transpune aceste poeme blestemate și minunate. Are și puterea de înțelegere, are și meșteșugul retoric, deloc neglijabil în astfel de operații. Mi se pare că el reușește îndeosebi în micile poeme (să le zicem astfel) cum ar fi *Bohémiens en voyage, Obsession, Le vin de Chiffoniers,* în câteva notații lirice din ciclul *Spleen* și aproape în totalitate în versurile din *Inscripții* și *Poeme diverse.* Nici celelalte poeme (marile poeme) nu cad sub o anumită linie de expresivitate, dar aici concurența este mare (Arghezi, Philippide) și exigențele cititorului sporite. Orice român instruit a auzit de *Albatrosul, Corespondențe, Binecuvântare, Muza bolnavă, Un cadavru...* și, când citește o traducere nouă, are în minte versurile pe care le-a învățat pe de rost în școală sau despre care a citit comentarii fine. Traducătorul trebuie să cucerească un lector, în genere, neîncrezător în posibilitatea de a traduce ceea ce este de regulă intraductibil, adică poemul.

Iată în ce fel vine Radu Cârneci în întâmpinarea acestui justificat scepticism, cu varianta sa din *Albatrosul*, după ce poemul celebru fusese deja tradus de Al. Philippide, Arghezi, Iorga, Mihai Codreanu, Lazăr Iliescu, Ion Caraion, Doinaș, Andrițoiu, Romulus Vulpescu și încă mulți alții: „Adesea, marinarii, spre-a-și alunga plictisul,/ Prind albatroși, largi păsări pe mările de fum,/ Care-nsoțesc alene corăbiile-pe abisul/ Amarelor noianuri, lunecătorul drum.// Abia aduși pe punte, și regii de azure/ Se-arată-a fi deodată stângaci, fără de gând,/ Mari aripile-și lasă – o, albele armure! –/ Ca niște vâsle triste alături atârnând.// Cel călător de ceruri, el, nu de mult, stăpânul/ Superb al înălțimii, stă umilit și-nvins!/ C-o pipă peste pliscu-i îl necăjește unul/ Maimuțărindu-l, altul, pe cel cu mersul stins.// Poetul e asemeni acestui prinț de noruri,/ De-o seamă cu furtuna, sfidându-i pe arcași;/ Dar surghiunit pe țărmuri, hulit și fără zboruri, Cu aripile-i vaste se-mpiedică în pași."

Traducătorul își ia anumite libertăți („mările de fum") și folosește, pentru o imagine celebră ieșită dintr-o poetică nouă („les gouffres amers"), o formulă în care intră și un cuvânt vechi în limbă („abisul amarelor noianuri"). Nu-mi dau seama dacă alegerea este potrivită. Philippide spune: „valurile amare", iar Arghezi, în cele două variante (una din 1923 și alta din 1938), traduce liber intraductibilul vers. Într-un loc zice „răzvrătirea mării", iar în altul (interpretarea din 1938) elimină pur și simplu incomodele „gouffres amers"... Din *Albatrosul* baudelairian n-a rămas decât desenul exterior, în rest poemul a îmbrăcat veșminte argheziene, prea argheziene: „Arhanghelul Tăriei stângaci și sfios", „Ce bleg e caraghiosul ceresc și ce schilod", „Dar surghiunit cu chiot și singur în răstriște" etc... De unde se vede că marii poeți nu sunt totdeauna și cei mai fideli traducători de poezie.

Radu Cârneci se străduiește de regulă să nu trădeze prea mult, din rațiuni prozodice, textul original și să găsească în limba română echivalențe sugestive pentru ceea ce este specific limbajului baudelairian: o extraordinară precizie a imprecisului din lume, o surprinzătoare exactitate în a formula bizarul, contrastantul, coincidențele suspecte, chemările universurilor care corespondează în secret... Este foarte greu să traduci toate acestea într-un limbaj care să evite modelele liricii noastre. Aleg, spre a dovedi strădania și priceperea lui Radu Cârneci, poemul *Obsesie* pe care Al. Philippide l-a tradus corect într-o limbă voit fără mare culoare și într-o muzică discretă, ca un sunet de clopot îndepărtat. Traducătorul integralei pune mai multă culoare romantică și domolește ritmurile poemului: „Mă îngroziți, voi, codri, ca niște catedrale,/ în care urlă orga; și-n inimi blestemate,/ Chilii de veșnic doliu în gemete de jale,/ Vă recunosc ecoul în care moartea bate,// Cum te urăsc, o, Mare! tumultul rău, amarul,/ În sufletu-mi îl aflu! Și râsul de durere/ Al omului sub vremuri, suindu-le calvarul,/ Eu îl aud în tine icnind imensă fiere.// Ce dragă mi-ai fi Noapte! dar fără mândre stele;/ Lucirea lor repetă un prea știut limbaj! Eu vreau abisul negru, ascunsul lui miraj!// Dar nopțile-tenebre sunt pânze mari, și ele, Pe care-s mii de chipuri ce le-am iubit de mult/ Și care,-acum, luminii, din ochii mei s-au smuls!"

Rezerva mea față de această primă integrală Baudelaire vine tocmai de aici: din trecerea inclasabilului, modernului Baudelaire, spirit care are într-un grad maxim gustul provocării, prin filtrul armoniei eminesciene și, în genere, prin grila poeziei noastre tradiționale. Când el spune, în *Les yeux de Berthe,* „voi, ochi ai mândrei mele" pentru a traduce sintagma familiară „beux yeux de mon enfant", versul nu sună bine în românește. Un ce vechi, sărac, prea popular anulează sugestia lirică inițială. „Mândra mea" nu se potrivește, am impresia, cu profunda și voluptoasa pariziancă, Berthe, cea care varsă prin priviri „charmantes ténèbres!" Tot așa se întâmplă cu versul de o suspectă claritate: „Mon enfant a les yeux obscurs,profunds et vastes/ Comme toi, Nuit immense, élairés comme toi", tradus în tonurile unui poem romantic minor „Adânci și mari sunt ochii copilei și ascund/ Ca tine, Noapte-ntinsă, lungi scăpărări de foc". În primul caz este vorba de o metaforă romantică spulberată, geometrizată și revigorată punte-n limbaj care folosește puterea de sugestie a noțiunilor abstracte, în cel de al doilea (varianta românească) limbajul este leneș și inexpresiv.

Toate acestea sunt discutabile. O traducere din Baudelaire este un eveniment literar. Îl semnalăm ca atare, lăudând, încă o dată, „osârdia" poetului Radu Cârneci.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

(NON)VARIABILA DINTRE ISTORIE ȘI METAFIZICĂ

„Bătrânețea și alte texte filozofice" se intitulează prima apariție editorială ce poartă semnătura – postumă – a lui *Petre Țuțea.**) E destul de ciudat acest titlu – cu care gânditorul – considerat până foarte de curând doar un Socrate al nostru, al românilor, își face intoducerea într-un discurs *ontologic*. El ne va lămuri, însă, din chiar începutul demersului său eseistic, despre tot ce l-a determinat să pornească – atât de paradoxal – într-o pledoarie pentru o gândire mistic-teologală – de la un concept biologic.

În viziunea *misticului*, *„bătrânețea"* devine un fel de „palmă" pe care „indestructibilul" divin, revelat în om, o aplică „naturii": *„Știința o poate considera ca expresie necesară a vieții, ca anticameră a morții sau ca o boală, filozofia ca și știința, iar religia ca anticameră a nemuririi"*. Revelarea „Zeului" (a divinului *transcendent*) în om *„fără ca prin aceasta omul să se identifice cu zeul"*, constituie pivotul viziunii ontice a lui *Petre Țuțea*, o viziune ce-și merită interesante deslușiri. Două fraze care oricum, voit sau nevoit, ne alertează: *„Ar fi plăcut, în lumea de-aci să înlocuim ontologia și logica pură cu psihologia și să fizicalizăm actele de cunoaștere. Și misticii ar scăpa de chinurile contradicțiilor, prin ieșirea corpului din anticamera cunoașterii"*. (p. 91 – s.m. J.M.). Afirmația că *misticii* cunosc *chinurile contradicțiilor* e dintr-o dată paradoxală, în contextul acerbiei cu care Petre Țuțea apără unica formă posibilă (în viziunea sa) de *cunoaștere*: cea a adevărului transcendent *revelat* sub formă de *mister*, (sau, pentru cei cărora n-a putut fi revelat în mod direct, însuși prin „dogmă"). Față de certitudinea *revelației*, care înțelegem că are ceva foarte înrudit, ca act de conștiință, cu *evidența* „pre-logică" a axiomelor, – mărturisirea la care mă refer e, la o primă întâlnire, aproape uluitoare. Semn că ființa umană rămâne încă datornică potențialului „criticist" al *gândirii*. E foarte adevărat că Petre Țuțea nu face parte din *fericiții* ce au beneficiat de *revelația* directă. El a avut la un moment dat revelația „revelației posibile" – și din acel moment i-a acordat gir prin recurgerea la documentul *memorial* al acesteia: la „dogmă". Dacă e să coroborăm eșafodajul gândirii din *„Bătrânețea și alte texte filozofice"* (– și, pentru cuprinderea *integralistă* a gânditorului, trebuie să facem acest lucru) – cu cele mărturisite în cea de a doua apariție editorială ce-i poartă postum semnătura: *„Între Dumnezeu și neamul meu"*. Vom vedea atunci că imposibilitatea desprinderii de instrumentarul *analitic* al gândirii, se adâncește: La observația unei persoane interlocutoare, că se află foarte aproape de spiritul științific, răspunsul lui Țuțea e următorul: *„Și eu sunt uneori* (sâc!) *religios, dar nu mă pot detașa de știință; religios pentru că toți captivii se salvează religios"*. Și, peste câteva pagini: *„Nu stă niciodată un zeu în colțul camerei mele atunci când scriu eu. Sunt foarte neliniștit. Eu, care sunt creștin"*. Ce înseamnă, pentru Petre Țuțea, a fi *„captiv"*? Noțiunea nu are un simplu sens psihologic – ci unul *ontologic*. (Cu toate că determinismul „vizionar " mistic decurge la el, în mod sigur, dintr-un *„minus"* de „destin creativ" sau „maieutizant" în... istorie. Că viziunea lui ontologică respinge teologal ideea de *destin*, nefiind marcat „funcțional" de acesta, – asta e altceva.

Luciditatea lui autoscopică nu-l poate feri însă de autopercepere – psihologică, deci – a acelui *„minus"* raportat la o inteligență mai mare decât ar fi fost necesară funcției sale în *această* lume. Aparatul său *intelectiv* va călca astfel într-un „gol", în ce privește posibilitatea de debușeu *creativ*: *„Eu mă situez, fără falsă modestie, sub semnul incompletitudinii și asta tocmai pentru că aspir la mai mult"* (*Între Dumnezeu și...*) (s.m.J.M.) Să revenim însă la sensul *ontologic* al noțiunii de „captiv" (captivitate). El derivă, la Petre Țuțea, din înțelegerea „Lumii" ca alcătuită din *două lumi* neidentice: cea transcendentă, ce aparține lui Dumnezeu, și cea imanent-materială – care, deși este „creația" lui Dumnezeu, nu poate intra în comunicare cu prima. Este *„oglinda imperfectă"* a lumii divine – și, așa cum nu poate exista o identitate de substanță între *obiectul* oglindit și „imaginea" din oglindă – nici o cercetare, chiar „fără rest", a imaginii neputând să ofere relații intrinseci asupra naturii obiectului –, tot așa nici o cercetare sau capacitate „cognoscibilă" a lumii de *aici* (capacitate științifică, filozofică sau artistică) nu poate da socoteală adevărată despre lumea *obiectivă* a lui Dumnezeu. Transcedentul fiind „obiectul" ce e oglindit, *el* va constitui *realul*, și nu lumea fenomenică. Fiind integrat prin *corp* (care include creier și gândire) lumii fenomenice, omul e *captivul* ei: nu poate accede la *esențe*, adică la *real*. Unica modalitate de înțelegere e *misterul: revelația* divinului, prin bunăvoința exclusivă a acestuia. Ceea ce devine *mister* e tocmai „calea" sau „procedura" acestei revelații: ea, calea, nu poate fi captată, nefiind nici raționalitate, nici inducție senzorială, nici *intuiție*, – toate aceste posibilități epistemice fiind aplicabile numai asupra lumii fenomenale. Efortul inteligenței umane devine inoperant în lumea *„realului"*, nici un vector *gnoseologic* nefiind posibil „de jos în sus". (*„Când fixezi limitele cunoașterii ținând seamă de natura umană și de puterea acestei ființe înăuntrul acestei lumi, această atitudine critică trezitoare este utilă științei, care este împiedicată să construiască greșit sau să alunece în gol*. Este agnosticism. *Este realismul lucidității"*. În *„Bătrânețea"*, P. Țuțea se raportează repetat și sistematic la *Kant*. Se raportează *critic*: În primul rând, pentru că filozoful german întoarce spatele „lucrului în sine", nevăzând posibilă deschiderea „zeului" în om. Apoi, pentru că prin categoriile intelectului, cu rol de *„principii regulative"*, omul *„devine din «subiect gânditor» jucărie a lucrurilor"*. Omul își ordonează, cu alte cuvinte, numai *experiența*. Or, aceasta se situează în afara *realului* (care e, repet, transcendent, pentru Petre Țuțea).

Unitatea divinului nu aparține „supra"–naturalului ci „extra"–naturalului, iar metafizica lui Kant e numai aparentă, atunci când construiește ordinea morală pe ideile *„Dumnezeu, libertate și nemurire"*, pentru că e vorba aci de o natură „pur rațională" a acestor idei, *„ele fiind simple ficțiuni necesare spiritului autonom pentru construcția ordinei morale"*.

Ștefan LUCHIAN: Moș Niculae Cobzarul

Iată însă, în continuarea acestei critici, o frază din nou surprinzătoare și paradoxală, pentru Petre Țuțea: *„Kant ar fi practicat o metafizică reală, dacă n-ar fi construit insul rațional autonom și ar fi lărgit câmpul speculațiilor până în transcendent"*. Acordă, (totuși) gânditorului mistic, credit capacității speculative a gândirii? Da! – dar, de obicei nu în sensul că rezultatele teoretice ale speculației deductive ar raporta *adevărul*, ci în sensul că *actul* speculativ *în sine* e un act *volitiv* – iar prin aceasta (și numai prin aceasta) se aseamănă cu *actul divinator*: *„De aceea este necesar și un univers dedus al cărui propulsor este voința, prin care semănăm cu Dumnezeu, cum spune Descartes. Fiindcă voim nelimitat ca și el."* Persiflând omul demiurgitor de valori spirituale în măsura în care acesta crede că prin aceste valori a ajuns la *esența* adevărului, P. Țuțea îl îndeamnă în același timp, autoritar, să nu abdice dela creerea acestor valori, această demiurgire culturală fiind necesară vieții *de aici* întru *înfrângerea naturii*, prin manifestarea *omului îndumnezeit*. Între timpul și spațiul lumii fenomenale și cel al lumii transcendente, există o schiză, pentru lumea *de aici* neexistând puncte de trecere. Transcenderea e posibilă însă în sens invers, nu ca integrare, ci ca oglindire. Este motivul pentru care Petre Țuțea respinge tehnicile indiene de resorbție din lumea fenomenică a Mayei, a iluziei, în *atman* (suflet) și identificarea prin acesta cu *Brahman* (suflet universal): le socoate rătăciri ale eului într-o puritate iluzorie. Omul, nu trebuie să se mortifice de viu, în încercarea de *identificare* cu *zeul*, ci trebuie să-i deschidă zeului posibilitatea să *transpară* în actele de spirit *omenești*. Este ideea-pivot din eseul *„Alchimia"*, – cu care se deschide de fapt volumul *„Bătrânețea și alte texte filozofice"*: „reconcilierea misticii cu știința, adică pătrunderea misticii în laboratorul chimistului".

Totul, ar părea să respire până aici împăcarea cu sine în perspectiva datului paralel al celor *două lumi*. De unde atunci, „chinurile contradicțiilor", pentru omul mistic? Mai întâi, „împăcarea" nu exclude „conștiința tragică" a nonparvenirii directe a lumii fenomenale la lumea transcendentă. „Împăcarea" devine astfel o resemnare *silită*. Propensiunea „luciferică" a gândirii omenești nu poate fi înăbușită până la capăt. Omul, va spune Țuțea, e condamnat la *căutare* și *întrebare*. Căutarea și întrebarea trebuie să se exercite numai asupra *uneia* dintre lumi – va adăuga el mereu, cu obstinația „înțelepciunii" ca taumaturgie spirituală, dar nu mai puțin cu *sentimentul* unei „politici a struțului". Pentru că omul va căuta să se întrebe asupra propriei *conștiențe*, așa cum la rândul său Țuțea se întreabă asupra *dualității* sau *unității* dintre *corp* și *suflet*, întrebarea, cu toată autoîncercarea de a se convinge că a rezolvat-o, continuând să-l preocupe ca un nod dureros. Dincolo de Țuțea și dogma creștină, – omul, va căuta să se interogheze asupra *conștiinței*, cumva cu intuiția *eidetică*: acea intuiție a *esențelor* transcendent – transcendentale, că dincolo de „istorismul" gândirii, *conștiența* constituie nu o „oglindire" ci o *implicare* a „divinului", respectiv a „creatorului", în propria *creație*. Noica a schițat în acest sens, traseul ontologic cel mai deplin în istoria filozofiei și a etapei ultimdimensionare, *fenomenologia*.

P. Țuțea consideră și el *„creația"* în perspectiva *cauzalității și finalității*, dar crede că acestea rămân „mistere", sunt pur-*transcendente* și deloc *transcendentale*: El refuză ideea unei interdependențe dintre *„creator "* și *„creație"*, a *„feed-back"*-ului dintre cele două lumi. Refuză o scală de *variabile* între istorie și metafizică. Neavând percepția introducerii celui de al *patrulea* termen în *dialectică*: a supraistoricului *care „punctează istoria" nu doar teofanic* (ca „arătare" revelată), ci și ca injectare directă a unui spor de *„ființă"* – îi scapă posibilitatea unei conversii reciproce dintre transcendent și imanent. P.Țuțea înclină să creadă că existența lumii fenomenale se poate perpetua la infinit în timp, paralel cu eternitatea non-metaforică, „statică" (a-spațială) a lui Dumnezeu. Sau, dacă totuși *„lumea creată"* e făcută să dispară, Dumnezeul–*Omega* se cheamă *Omega* pentru că rămâne „la urmă", – dar pentru Dumnezeu nu poate exista deosebire între stadiul *Alfa* și stadiul *Omega*.

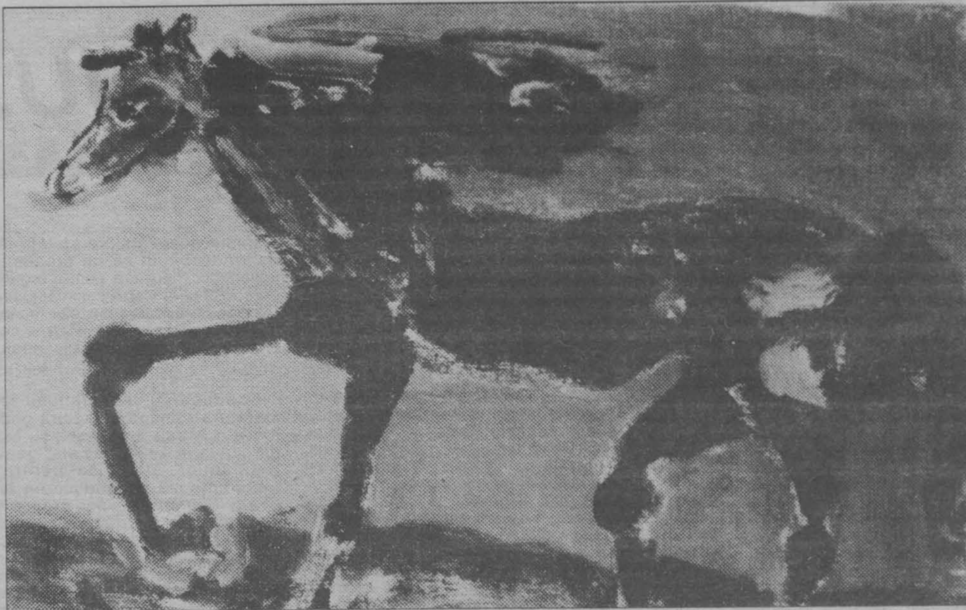
Se pare însă că îmbrățișarea exhaustivă a poziției *mistice* îl așează pe Petre Țuțea oarecum pieziș chiar față de dogma creștină din Vechiul și Noul Testament. Căci – mai întâi, *Omul* nu e făcut numai „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu", ci are în el „duh" din ființa dumnezeiască, pentru că Dumnezeu l-a însuflețit „suflând" în el. Ori asta înseamnă implicare directă, substanțială, a ființei divine în *„creație"*. E adevărat că gânditorul român accepta undeva că lumea s-ar fi creat prin „revărsarea din sine a lui Dumnezeu", – dar acceptând acest lucru ar trebui să devină iminentă accepția comunicației dintre „oglindă" și „obiectul" oglindit, deci echivalarea imanenței cu transcendența. Apoi: Întruparea avatarică a lui Dumnezeu în Christos ca „Logos-fiu" conține un *scop declarat*: Prepararea unei (noi) *„Împărăției a Cerurilor"* . Sacrificiul *avataric* fiind suprem (pentru că *acesta* contează: Sacrificiul zeului contrâns să intre în textura *cărnii* – și nu suferințele lui Christos ca om, martiraje cumplite fiind multe în istoria lumii) – el are ca substrat absolvirea de „păcatul originar" (perpetuat prin fecunditate). (Pentru că *asta* trebuie să înțelegem prin faptul că ne naștem cu stigmatul „păcatului" strămoșesc: ne naștem cu stigmatul *sexului*). Aceasta înseamnă incubarea unui model spiritual *ascetic*, care să grăbească finalizarea „ciclului fecundator" al lumii acesteia și intrarea ei într-un alt „Logos", al conștiinței androgine. Christos nu pledează pentru familie, ci pentru urmarea *Învățătorului*, prin renunțarea la legăturile „de sânge". Dar ieșirea din „zodia" păcatului strămoșesc înseamnă și dizolvarea „Karmei": a „nodurilor" prin care oamenii, conviețuind social, și-au îndatorat reciproc „sufletele", adică tocmai „substanța *creatorului*" din ei. „Destinul" e rezultanta rezolvării parțiale, potențate, a desfacerii acestor noduri: e operanta prin care „Creatorul" nu numai că își reface „oglinda" deteriorată, dar concomitent îi sporește profunditatea. Christos nu vorbește despre *destin* – pentru că el urmărește „mântuirea" de *destin*, prin „iubire de aproapele" și asceză: precipitarea către un Logos *interior* al lui Dumnezeu.

Jeana MORĂRESCU

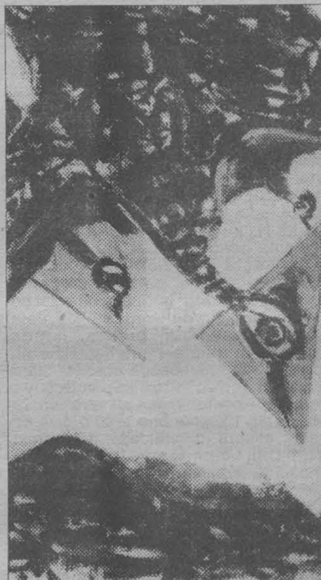
*)Petre ȚUȚEA: *Bătrânețea și alte texte filozofice*, Editura Viitorul Românesc, 1992

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Lucrări din Expoziția de pictură a lui Marin Sorescu, deschisă la sediul Ministerului de Externe..

RAZLEȚE

Marin SORESCU

LA UN VERNISAJ

De ce mă aflu aici? În vitrine se află un braț de cărți, de care m-am eliberat, iar pe pereți 0,001 ari de pământ, sub formă de vopsele; oxizi și pigmenți. Un pământ mai ales feruginos. Mă prezint deci în fața dvs. liric și arabil, brăzdat de contradicția dintre două arte care se ceartă numai ca să se împace. Pentru că pictura la care mă dedau e mai puțin cunoscută, voi încerca un fel de comentariu.

Evident, este vorba de un adjuvant în tratamentul scriitorului care se droghează de o viață cu cuvinte. Pentru un om aplecat peste litere, pictura înseamnă o *evadare din cuvânt*. O razņă, de dragul formelor, al miresmelor, al contururilor lucrurilor. De dragul luminii, care ține ca o placentă generoasă formele gestante, ce ne bucură ochiul. *Am vrut să fac în pictură ceva care să nu semene cu vorbirea.* Ceva care să fie *altceva*, și să-mi dea și mie sentimentul că mă odihnesc pe un câmp. Dacă vernisajul acesta s-ar fi întâmplat în urmă cu zece ani, vă prezentam margarete, toporași, liliac – în buchete ori separat. Acum am evoluat – sunt la păsări.

Mă preocupă ideea de zbor – și, dacă ați observat și câinele meu; pe care l-am pus pe pânză, Lulu, se află într-un fel de vază, gata de zbor. Tabloul se numește *Rampă de lansare* sau *Numărătoare inversă*. Aș fi vrut să refac, în tablouri, un fel de istorie a evoluției speciilor – începând cu reptilele și terminând cu omul. N-am găsit reptile care să-mi pozeze. (Grigorescu, întrebat de ce nu mai finisează odată niște splendide tablouri începute, a spus că nu poate să picteze boi în atelier.) În ce privește omul, fac pentru început exerciții pe mine – autoportrete din seria „Portrete care nu seamănă".

Evadarea din universul scriitorului este poate o amăgire a mea. În trecut exista la țăranii noștri, în pricinile judecătorești, pe lângă proba focului, *jurământul cu brazda pe cap*. În pictura mea se văd obsesiile din literatura mea. Pânzele mele au pe cap *brazda de poezie*. Fatalitate, de care nici nu vreau să scap. N-o să mă apuc acum să vă spun unde mi-am făcut studiile plastice, pentru că aș fi întrebat care mi-au fost profesorii și colegii de clasă. Nici scrierea literaturii n-am învățat-o cu un profesor anume – este vorba de un viciu mai mult sau mai puțin nevinovat, care se ia nu știu cum și de care nu te poți debarasa. Tolstoi dădea amatorilor de literatură un sfat foarte înțelept: „Cine se poate lăsa de scris, să se lase". Nu m-am putut lăsa nici de scris – iar stânga mea nici de pictură. Pentru a nu intra în conflict cu pictorii, printre care am foarte mulți prieteni, aș spune că încercările mele sunt și un omagiu adus plasticii românești, de la care am învățat mereu, dezinteresat, cu sinceritatea cu care te îndrăgostești de iubita altuia. Avantajul meu în domeniu e că nu am ce uita, nu mă obsedează sfaturile maestrului și pot sări dintr-o dată la ce vreau să spun. Dezavantajul e că nu sunt niciodată sigur *când un tablou e terminat sau nu*. Pot picta la infinit o pânză – căci niciodată nu mi se pare gata. Asta e și deosebirea dintre pictura și literatura mea. În literatură am intuiția exactă a lucrului finit. Și în teatru, de exemplu, lucrez cu *tablouri*. Dar știu să opresc tabloul la timp. Iar dacă un personaj se încăpățânează să se lungească, îi iau replica din gură și scriu în paranteză: *„Moare"*.

Expoziția de azi are caracterul unei retrospective. Sunt adunate tablouri din mai multe etape – să zicem din ultimii 10 ani. Unele sunt capete de serie – din cicluri rămase deschise, așteptând un moment prielnic, pentru a fi continuate. În general, tabloul de azi nu seamănă cu cel de ieri. De aceea sunt mulți artiști care timp de decenii ostenesc la același obiect fără a avea, pe bună dreptate, senzația că se repetă. Starea sufletească e alta. Ca și traducerea unei poezii, ce poate cunoaște variante nenumărate, lucrul cu culoarea și lumina îți dă senzația infinitului. Forma de eboșă, notarea bruscă a unui gând plastic, cu haloul de alb din jur, nu înseamnă o grabă, ci arată *mila* în fața unei stări de spirit: mi-e milă s-o omor, revenind asupra gestului spontan.

În încheiere, aș relata un caz. Biblioteca din Uppsala posedă câteva uleiuri semnate de Strindberg care, cum se știe, a făcut și pictură. Acestea nu pot fi însă văzute pentru că sunt foarte bine închise. Picturile lui Strindberg – mi s-a spus – sunt acum atât de scumpe, încât nimeni nu se încumetă să-și asume asigurarea lor, în caz de expunere. Învățând de la clasici (Strindberg îmi place foarte mult) și păstrând proporțiile, eu vreau ca tablourile mele să fie văzute cât mai mult și cât mai atent, *acum*, când eu sunt în viață, iar ele asigurate doar prin paza unui cățel, care e totodată și modelul meu preferat.

Mulțumesc organizatorilor expoziției de azi pentru generoasa găzduire.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

D. VATAMANIUC

ION AGÂRBICEANU, PUBLICIST

Ion Agârbiceanu își începe activitatea gazetărească, îndată după 1900, ca student, și publică, până în mai 1963, la moartea sa, peste două mii de articole pe cele mai diverse teme. Deși extinsă și esențială pentru cunoașterea personalității marelui prozator, publicistica nu a stat în atenția cercetătorilor, cum se cuvenea. Explicația stă în faptul că ea este risipită în ziare și reviste, multe din ele puțin accesibile. S-a dus sub dictatură, pe de altă parte, o politică de izolare a prozatorului pe motiv că era prelat și că scrisul său nu prezintă însemnătate în cuprinsul culturii noastre.

Publicistica lui Agârbiceanu dinainte de august 1916 este pusă în slujba luptei românilor de sub stăpânirea austro-ungară pentru revendicări sociale și cucerirea libertății naționale. Prozatorul descris într-o serie de articole, *Scrisorile Bădicului*, pe care le publică în *Foaia poporului* din Sibiu în 1910, abuzurile în alegerile din vara anului 1910, critică sever politica lui Ștefan Tisza, primul ministru ungar, față de naționalități, precum și legile inițiate de A. Apponyi, ministrul de culte, prin care se urmărea desființarea învățământului în limba popoarelor din granițele de atunci ale Ungariei. Prozatorul dezvăluie, paralel relele care subminau societatea românească transilvăneană. Stă în atenția sa conduita politică a lui Vasile Mangra, care se prezintă în alegerile din 1910 pe o listă guvernamentală, și dezaprobă amestecul lui I.L. Caragiale în „gâlcevile" transilvănenilor. Nu este de acord nici cu acțiunile întreprinse de unii reprezentanți ai Partidului Național Român în vederea realizării unei „împăcări" cu guvernele ungare, în detrimentul intereselor populației românești. Agârbiceanu apelează și la presa de dincoace de Carpați și denunță în *Neamul românesc* politica guvernelor de la Budapesta față de românii transilvăneni. Agârbiceanu este, printre scriitorii români, cum se vede din articolul *Amnistia*, publicat în *Neamul românesc* în 26 august 1907, care pledează pentru reforma agrară, împotriva celor „câteva mii de bogați" ce puneau piedici în calea înfăptuirii ei, și găsește justă eliberarea din închisori a tuturor participanților la răscoalele din 1907. N. Iorga atrăgea atenția asupra articolului într-o notă: „Ascultați surzilor, ascultați!".

Agârbiceanu se alătură grupării „tinerilor", care îl aveau în frunte pe Octavian Goga, și duce prin cotidianul *Tribuna*, din Arad, alături de ei, o susținută campanie de presă pentru afirmarea drepturilor românilor transilvăneni. După încetarea apariției *Tribunei*, în 10 martie 1912, își continuă activitatea publicistică în coloanele *Românului*, celălalt cotidian arădean. Prozatorul stăruia în convingerea că tratativele unor fruntași politici români cu guvernele ungare, pentru o „înțelegere", erau sortite eșecului, cum avea să se întâmple. Stăruie pentru acțiuni energice împotriva stăpânirii austro-ungare și dezaprobă defetismul în lupta pentru apărarea libertății naționale. Prozatorul condamnă atentatul de la Sarajevo, din iulie 1914, și se declară împotriva războiului. De aici înainte tema principală a articolelor sale o formează descrierea suferințelor pricinuite de război. Se întâlnesc în aceste articole scene care anunță prin tragismul întâmplărilor pe cele din *Dura lex* și alte povestiri.

Publicistica lui Ion Agârbiceanu dintre august 1916 și decembrie 1918 este pusă în slujba desăvârșirii unității statului național român. Prozatorul întâmpină trupele române la Orlat, lângă Sibiu, unde păstorea ca preot, pentru ca apoi, la retragerea lor, să le însoțească cu întreaga familie, în refugiu în Moldova. Cel dintâi articol, *Svonuri ce trebuie să înceteze*, îl publică în *Universul*, în 17 octombrie 1916, și în el protestează împotriva propagandei unor cercuri politice, potrivit căreia românii transilvăneni ar pactiza cu armatele austro-ungare. O lună mai târziu publică în *Neamul românesc* articolul *Am văzut în iad*, în care descrie suferințele românilor de sub stăpânirea austro-ungară după izbucnirea războiului mondial.

Agârbiceanu colaborează în anii refugiului din 1916-1918 la *Neamul românesc*, care apare la Iași, la *România*, „organ al apărării naționale" care iese, tot la Iași, cu începere din 2 februarie 1917, și este pus sub conducerea lui M. Sadoveanu, și îndeosebi la *Vestea nouă*, scos de George Caliga cu începere din 5 ianuarie 1917, la Roman. Prozatorul se consideră un *vates*, asemeni lui N. Iorga, și glorifică patria care trece prin grele încercări. *Cât de mică îmi pari și cât de mare ești. Chinuită și totuși atât de strălucită, Sfâșiată ești și totuși atât de întreagă, O țară și un popor* sunt numai câteva din articolele în care *profetismul* proiectează, peste stări de lucruri din cele mai grave din întreaga istorie a poporului nostru, apropiata înfăptuire a idealului desăvârșirii unității statului național român.

Agârbiceanu privește greutățile prin care trecea poporul român ca urmare a ocupării unei mari părți a țării de imperialismul german, „probe de foc" în lupta pentru apărarea ființei naționale a poporului român. Suferințele pe care le îndura populația sunt descrise din această perspectivă și prozatorul nu admite șovăielile și nici lamentările. Aduce laude guvernului român pentru unele măsuri, ca legiferarea reformei agrare, și elogiază armata română, „supremul reazim," în lupta împotriva imperialismului austro-ungar. Agârbiceanu trăiește în acești ani în mijlocul armatei, ca preot militar, și participă la pregătirile pentru marile bătălii de la Mărășești, Mărăști și Oituz și însoțește trupele pe front. Publică în *România* o serie de articole. *Cuvinte către oastea țării*, tipărite și în volum în 1918, în care elogiază armata română pentru vitejia sa și spiritul de sacrificiu. „Fericite și biruitoare sunt numai oștile – scrie Agârbiceanu – care-și apără neamul având ca purtători de flamuri căpitani cari sunt suflete din sufletul lor, ai căror strămoși dorm în pământul sfânt al țării."

Agârbiceanu este scriitorul care aduce contribuția mai importantă, alături de N. Iorga, la susținerea luptei drepte a poporului român.

Publicistica lui Agârbiceanu dintre anii 1918 și 1927 este extrem de întinsă și variată. Prozatorul se întoarce din refugiu la sfârșitul lui decembrie 1918 și-și preia parohia din Orlat. Partidul Național Român îi încredințează conducerea ziarului *Patria*, care apare la Sibiu în 14 februarie 1919, ca în 1 septembie 1919 să se mute la Cluj. Agârbiceanu urmează ziarul în capitala Transilvaniei. Stă la connducerea sa până în martie 1927. Publică sute de articole în care militează pentru muncă, care reprezintă în concepția sa unica cale de progres a țării, și solidaritate națională, forma de luptă împotriva revizionismului ungar. Agârbiceanu privește desăvârșirea unității statului național român ca un proces istoric ireversibil. Pledează pentru organizarea democratică a statului și înfăptuirea unor reforme în favoarea maselor muncitoare. Prozatorul face din *Patria* cel mai important cotidian transilvănean după înfăptuirea actului de la Alba Iulia din decembrie 1918.

Conducerea Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român („Astra") îl numește, cu începere din ianuarie 1928, secretar general al Secțiunilor științifice-literare, și-i încredințează și conducerea revistei *Transilvania*, ca apoi vreme de un deceniu să desfășoare activitate culturală. Nu pierde din vedere nici viața politică și vede în politicianism una din primejdiile care amenințau statul român. Aceste stări de lucruri își găsesc și o ilustrare literară în romanul *Sectarii*, una din marile realizări ale prozei sale.

Agârbiceanu reintră în gazetăria politică în octombrie 1938, când ia conducerea *Tribunei*, cotidianul clujean. Prozatorul publică în numai 22 de luni, până la 1 septembrie 1940, când ziarul își sistează apariția, ca urmare a Dictatului de la Viena, peste o mie de articole, comentarii, note și însemnări. Activitatea sa în ziarul pe care îl conduce este comparabilă, sub raportul amploarei, cu cea a lui Eminescu la *Timpul*, a lui Slavici la *Tribuna* din Sibiu și a lui N. Iorga la *Neamul românesc*. Problema principală care stă în atenția sa privește revizionismul ungar. Prozatorul susține, pe bună dreptate, cum face de altfel și în *Patria*, că actul de la Alba Iulia din decembrie 1918 este încununarea unui proces istoric ireversibil și tratatele internaționale nu fac decât să recunoască această stare de lucruri. Ia atitudine împotriva Dictatului de la Viena și publică în *Tribuna* din 1 septembrie 1940 o dare de seamă asupra manifestației de protest de la Cluj, manifestul prin care se condamnă „arbitrajul" și telegrama către rege, în care se arată că Transilvania nu se supunea hotărârii impusă României de Germania hitleristă și Italia fascistă în favoarea Ungariei horthiste. „Ardealul nu primește dictatul de la Viena – scria *Tribuna* –. Ardealul întreg respinge cu ultima hotărâre dictatul de la Viena. Nu primim nici o hotărâre care vrea să răsluiască moștenirea sfântă a înaintașilor noștri, ori de câte ori și ori de la cine ar veni." Agârbiceanu face din ziarul său, într-un moment grav din istorie, o *tribună*, prin care aduce la cunoștința opiniei publice europene voința poporului român. Câteva zile mai târziu, în 11 octombrie 1940, face și o declarație publică în care contestă dreptul guvernului român de atunci de-a hotărî în chestiunea integrității teritoriale a țării. Acel guvern, ajuns la conducere în dictatura regală, nu avea nici o legătură de drept cu cetățenii, iar semnătura lui era fără valoare în fața istoriei. Unirea Transilvaniei cu România nu se întemeia, pe de altă parte, pe tratatul de la Trianon, cum susțineau și susțin cercurile revizioniste ungare, „ci urmează din dreptul de autodeterminare al poporului român din Transilvania, manifestat în mod liber la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia".

Ion AGÂRBICEANU - Sculptură de R. LADEA

Agârbiceanu pronunță cea mai severă condamnare a politicii dictaturii regale și cuvintele sale sunt un avertisment și pentru zilele noastre. Căci aceleași cercuri șovine și revanșarde acționează pe toate căile pentru o nouă împărțire a spațiului nostru geografic.

După Dictatul de la Viena, Agârbiceanu pleacă în refugiu la Sibiu, de unde revine la Cluj în martie 1945, ca să se stingă din viață aici, în 28 mai 1963. Prozatorul colaborează în această ultimă perioadă din activitatea sa la presa vremii cu articole, predominant culturale și desfășoară o muncă susținută de repunere în circulație a scrierilor sale. Pregătește pentru tipar romanul *Strigoiul*, ultima mare realizare artistică a sa, și inaugurează în 1962 seria de *Opere*, ca ea să se continue postum.

Există opinia, destul de răspândită, potrivit căreia descendenții marilor personalități nu se situează la înălțimea predecesorilor. Familia lui Agârbiceanu infirmă strălucit această opinie. Pomeneam mai sus că prozatorul pleacă în refugiu, în 1916, împreună cu soția și cei patru copii ai săi între 9 și 3 ani. Ion Gheorghe (1907-1971) se va impune, mai târziu, ca unul dintre marii noștri fizicieni; Nicolae (1908-?), al doilea băiat, se face cunoscut ca sculptor în Franța; Tudor (1911-1976) va deveni medic, director de clinică la Spitalul Brâncovenesc din București, iar Maria-Magdalena (1913-?) face bune studii la Universitatea din Cluj. Înclinațiile prozatorului spre științele exacte, rămase neîmplinite în condiții social-politice neprielnice, se realizează în fiii săi și oferă un exemplu pilduitor al unei familii de intelectuali români.

Agârbiceanu aduce o contribuție remarcabilă în lupta poporului român în momentele de răscruce din istoria noastră. Prozatorul este un susținător al primatului muncii, în linia lui Eminescu, și un apărător, ca și marele poet, al ființei naționale a poporului român.

Septembrie de aur și fum

(120 de ani de la moartea lui Avram Iancu)

1.

Avram Iancu s-a stins din viață în noaptea de nouă spre zece septembrie a anului 1872. A murit în urma unei puternice hemoptizii, lucru atestat de mărturiile contemporanilor menite să spulbere zvonurile răuvoitoare care circulau pe seama morții sale: „În dimineața zilei de 10 septembrie 1872 l-a găsit stăpânul casei Ion Stupină, pe targă, mort, cu fluierul lângă el. Vărsare de sânge cauzată de ruperea unei artere care a fost cauza morții". Au fost organizate funeralii naționale și locul de odihnă va fi Țebea, lângă gorunul lui Horea. Zece mii de moți l-au însoțit la catafalc și un sobor de 32 de preoți i-au cântat slujba de pomenire.

2.

Unul din membrii comitetului care se ocupa cu funeraliile, Dumitru Popa, a plecat la Deva pentru a aduce un taraf de lăutari. Presa vremii relatează că pe întregul parcurs s-a cântat „Marșul lui Iancu" și „Deșteaptă-te române". Distanța de doi kilometri și jumătate dintre Baia de Criș și Țebea era înțesată de mulțimea moților. Trei zile și trei nopți au bătut clopotele în acel septembrie de aur și fum vestind muntenilor moartea iubitului și bunului lor Crai.

3.

Ziarul maghiar „Hazánk és kulföld" va scrie cu obiectivitate: „Iancu cel onest și serios a fost inamicul faptelor neomenoase. Acei maghiari care au căutat scut la el, au fost părtași de cea mai onestă tratare. Acesta este un fapt pe care nimeni nu-l poate nega".

4.

La câteva zile după înmormântare, în fața primăriei Baia de Criș au descălecat doi moți. Au întrebat cât a costat înmormântarea Iancului, au scos banii, au plătit și au plecat la fel de misterioși cum veniseră fără să spună cum îi cheamă...

În acest septembrie de aur și fum se împlinesc 120 de ani de la trecerea în neființă a celui mai strălucitor dintre eroii neamului, Avram Iancu. O lacrimă în memoria lui...

Mircea MICU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

"Cimitirul marin"

Dan Deşliu a fost ca în versul arghezian, „singur şi pieziş", un răzvrătit fără cauză. Biruinţele i-au fost precare, fără capăt, înfrângerile.

A debutat cu versuri având transparenţa ceramicei chinezeşti într-un caiet al Revistei Fundaţiilor Regale. A fost actor profesionist cu, în ciuda staturii, generoase perspective.

S-a simţit de timpuriu atras de ceea ce părea a fi, prin anii '47-'50, o revoluţionară revanşă a muncitorilor şi ţăranilor împotriva împilării claselor burgheze. Ajutat de voce, a devenit tribun. Debutant sub sigla regilor, poetul a practicat, întâiul, o *altă* poezie ce părea că desfide tradiţia şi normele clasice şi într-o mitologie abia încropită ne-a oferit imaginea unui Ahile comunist: ţăranul Lazăr de la Rusca exaltat într-un poem ce s-a bucurat de un larg răsunet. Se născuse „modelul" cu care „noua" estetică spera să-i alunge din câmpul poeziei pe Arghezi „putrefactul", pe Blaga, Barbu sau Voiculescu.

Toate onorurile au fost convocate spre a acoperi cu lauri frumoasa frunte precoce pleşuvită a poetului. La recepţiile Ambasadei Ruse ar fi fost prezentat ca fiind „Naş Eminescu" iar Gheorghiu Dej ar fi schimbat un articol de Constituţie spre a îngădui alegerea prea junelui Dan Deşliu în Parlamentul ţării (funcţionând cu varii titulaturi) iar cărţile de şcoală s-au populat cu mari fragmente din nelipsitul „Lazăr" dar şi din „Minerii din Maramureş" şi „Cuvânt despre sergentul Belate", compus cu ambiţii epopeice, proliferând o faimă poetică probabil fără egal în întreaga poezie românească. Cel ce semnează aceste rânduri a semnat teze de liceu cu „Lazăr", a recitat „Lazăr" în concursuri şcolare, a trecut examenul de intrare la Şcoala de Literatură cu „Lazăr" şi a fost firesc să aştepte cu tulburare şi iritare întâlnirea cu norocosul poet.

Şi întâlnirea s-a produs când mai marii Şcolii l-au trimis (cu invitaţia de a participa la nu mai ştiu care ceremonie) chiar la casa poetului de pe strada numită acum Muzeul Zambaccian. Alături de însoţitorul lui de atunci, Nicolae Labiş, el s-a speriat literalmente de fastul clădirii (o vilă maură cu interstiţii cubiste, cu un havuz la intrare şi cu coloane de gresie!) dar, după ce groaza a dispărut, „gheaţa" întâlnirii s-a spart. Dan Deşliu le-a părut acelor adolescenţi provinciali rău îmbrăcaţi şi vibrând de emoţie ca un adevărat frate mai mare, chipeş, elegant, prietenos. A făcut cu ei câţiva paşi, a promis să vină la serbarea plănuită, le-a recitat chiar câteva versuri (nu, nu din „Lazăr")_ şi i-a prilejuit, după despărţire, lui Labiş o constatare plină de miez: „Bădie, eu cred că nu ăsta a scris „Lazăr de la Rusca!".

Într-un fel, aşa şi era.

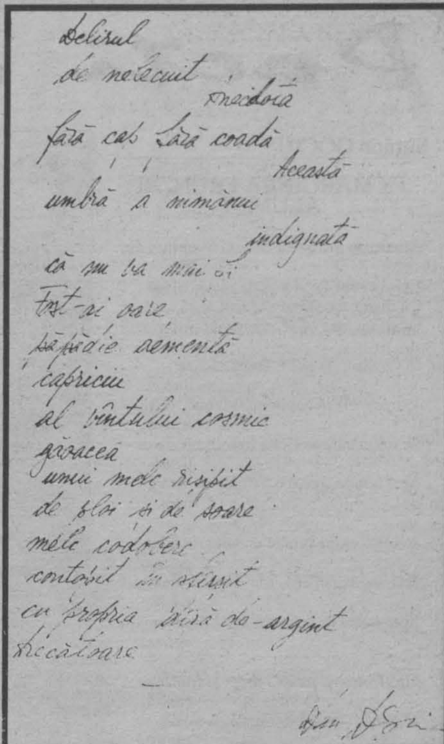
În culmea gloriei, Deşliu şi-a amintit că e poet şi-a început să-şi amendeze, metodic, triumful. Şi-a pierdut locul în Marele Sfat. A refuzat toate dregătoriile oferite (ministru ambasador, şef al scriitorilor), a părăsit vila-palat instalându-se într-un demisol situat (aproape) sub talpa statuii lui Stalin şi, mai ales, a început să manifeste un dispreţ „ciocoiesc" pentru morala proletară: a descoperit (fără a fi performeur) deliciile vieţii de cârciumă, s-a îndrăgostit nebuneşte şi fără pricină de muieri exotice, părăsite tot fără pricină, făcând în plus şi alte blestemăţii ca, de pildă, defilarea, la 1 Mai, fără decoraţii (deci în pielea goală) şi recitarea, la pahar, a unor versuri „duşmănoase": Bacovia, Voiculescu şi – mirarea mirărilor! – Valéry („Cimitirul marin"). Decăzut din cinuri (chiar din cele modeste), absorbit rapid de lumpenii poeziei contemporane, Dan Deşliu a început de prin '65-'70 să scrie *altceva* şi să trăiască *altfel*.

Volumele au căpătat titluri de tot simbolice: „În bătălia pierdută", „Cetatea de aer" sau lipsite de orice echivoc „Pavăza putredă".

S-a rupt de partidul căruia îi fusese poetul şi acesta i-a primit carnetul restituit fără a se scandaliza. A primit „pavăza" securităţii. A fost urmărit pas cu pas, anchetat, ameninţat cu moartea. A fost unul dintre puţinii disidenţi de marcă, trăind răsturnarea din Decembrie '89. A exultat, şi-a încopciat versurile din manuscrise în două volume rămase fără ecou. Cucerind graţiile noii stăpâniri, ba chiar un loc într-un guvern provizoriu, a intrat rapid în opoziţie. Care opoziţie n-a avut nobleţea de a-l primi pe omul pieziş.

Altfel, altcum, i-au fost obsesiile.

A fost un poet adevărat pe care (altcândva, altcum) critica „serioasă" neanexată politicii îl va redescoperi. Un om de o inteligenţă sclipitoare, de un infatigabil

humor. Neliniştit, neaşezat, dat irosirii.

A *fost*.

Fiindcă un asemenea om fără *stare* (chiar când are bună stare), vulnerabil tocmai când îl crezi călare pe balaur, un asemenea om uită brusc de plămânii lui măcinaţi încă din tinereţe, de inima proaspăt zgâlţâită de un seism şi părăseşte în chiar luna în care s-a născut – septembrie – ticăloşii noştri Bucureşti spre a lua drumul mării...

Şi marea l-a ucis.

Şi l-a aruncat – ironia sorţii, ironia morţii – pe plaja lui Ceauşescu de la Neptun.

Dan Deşliu s-a zidit în „Cimitirul marin" alegându-şi, dintre poeţii români, moartea cea mai plină de fast.

Dar dacă n-a ales-o el?

scaunul catodic

Când nu face politică (subtilă sau mai deloc), Televiziunea noastră ne plictiseşte cu imagini neconvingătoare luate de pe satelit. Când nu copiază sau când nu preia direct „calupuri" întregi de pe TV5 Europe, CFI sau Eurosport, Televiziunea încearcă să se adapteze din mers după ceea ce vede pe la alţii.

De aproape trei ani de zile, ca şi în politică, TVR nu a lansat nici un realizator/animator de valoare, nici o emisiune culturală respectabilă (tot „Teleenciclopedia" rămâne singura bibliotecă-video), nici o emisiune de anchete sociale, de reportaje, de evaziune (când pleacă prin Vest, reporterii noştri, o ştim, sunt mai preocupaţi de felul cum arată pieţele alimentare sau magazinele ieftine). De aceea, sâmbătă 12 septembrie, după câteva ore de divertisment încropit, TVR a făcut o pauză de jumătate de oră arătându-ne românii de prin Austria. Documentarul realizat de cel mai controversat realizator tv, Mihai Tatulici, nu a fost deloc rău, chiar dacă s-a insistat mai mult pe „efecte" decât pe „cauze". Cine a avut posibilitatea să vadă mai des Occidentul la el acasă şi-a putut da seama că esticii, în general, sunt priviţi ca nişte fiinţe din lumea a treia, iar românii, în special. Spre deosebire de alţii, noi ne ajutăm chiar singuri. Ar fi bine ca Mihai Tatulici să pornească, direct de la cozile din faţa ambasadelor, şi pe alte drumuri europene. Dânsul nu duce lipsă de idei, cu practica stă mai rău. De aici şi o anumită undă propagandistică.

Se pare că a început, cât de cât, să se mişte ceva pe la departamentul de tineret. „Salut, prieteni!", de câteva săptămâni bune ţot explică termenul „pornografie", aducând în prim plan, alături de câţiva clovni, şi persoane distinse, echilibrate (doamna Manuela Cernat, Şt. Cazimir, Cezar Tabarcea, Victor Ernest Maşek). De la „Paradis Latin" la „Podul Mogoşoaiei"! În sfârşit, „Festivalul Rock '92" ne-a împins dincolo de miezul nopţii. „Moţu" Pittiş, Mihai Godoroja, Andrei Partoş, Petre Magdin, „Chifi" şi Cristian Minculescu fac tot ce le stă în putinţă, dar tinerii rockeri sunt, ca peste tot, împărţiţi şi ei în prea multe sindicate. Şi valoarea cam aşteapta numarul anilor. Foarte bună apariţia extrem de lucidului Dorin Ciubuc. Poate datorită lui şi a celor de mai sus se va produce şi aici, în rock, o revoluţie.

Ce-ar mai fi de adăugat? Ca a sosit omul negru în „Twin Peaks" şi veţi vedea ce-o să iasă, căci ăsta nu prevesteşte ceva bun, sau poate că limba română suferă din nou, pornind de la clipurile electorale şi până la emisiunile de informaţii. Să treacă şi campania „aceasta" şi să ne aşternem pe treabă. Şi să nu mai dăm nişte concursuri pe la TVR, că dacă în trei ani de zile nu s-a produs nici un ziarist, nu mai e cazul să insistăm.

Nicolae ILIESCU

P.S. Un sincer bravo lui Dan Piţa, pentru obţinerea celei mai înalte distincţii acordate cinematografiei române!

COMEDIA INUMANĂ

Ion BĂIEŞU

LUPUL ŞI NĂRAVUL

Un cioban avea o stână – nimic extraordinar şi anormal până aici, de-aia era, în fond, cioban, ca să aibă oi, şi nu vaci sau capre de lapte, pentru că, dacă ar fi avut vaci sau capre, nu mai era cioban, ci văcar sau căprar. Simplu ca bună ziua. În afară de oi şi un măgar de serviciu, ciobanul mai avea şi un tranzistor pe care-l purta legat pe după gât (aşa cum văzuse el într-un film românesc contemporan) şi la care asculta zilnic muzică populară, uşoară şi simfonică, plus buletinul de ştiri şi meteorutier. Fiind un cioban modern, el habar n-avea să cânte din fluier sau caval, dar asta e altă poveste.

Cum zona respectivă avea un pronunţat caracter turistic, pe la stână poposeau destui excursionişti şi excursioniste, fie pentru a gusta un caş proaspăt contra cost, fie pentru a se fotografia în mijlocul oilor, cu ciobanul şi măgarul alături, tot contra cost.

Într-o zi, nişte turişti îşi exprimară dorinţa să se fotografieze alături de tradiţionalii câini ciobăneşti, şi ciobanul rămase surprins de faptul că el nu avea câini ciobăneşti. Chiar aşa, se întrebă, cum de nu am eu nişte câini în preajma mea, ca să mă apere de o eventuală primejdie şi ca să respect tradiţia? Drept pentru care îşi procură de îndată câteva exemplare, pe care le angajă pe mâncare şi adăpost.

Câinii păreau fiinţe serioase şi credincioase ciobanului. În plus, deprinseră repede diferite apucături turistice, adică să stea în două labe, să nu mişte din coadă când se apasă pe butonul aparatului de fotografiat, să lingă mâna, să se gudure etc., gesturi de pe urma cărora scoteau un ciubuc frumos. Dar, pe măsură ce trecea timpul, câinii începură să se prăsească, devenind o haită în adevăratul înţeles al cuvântului. Şi cum sezonul turistic se sfârşea repede, ei nu aveau nimic de făcut mai tot anul, adică ziua dormeau la umbră, iar noaptea lătrau la Lună, fără nici un motiv serios, fenomenul ca atare rămânând şi până în ziua de azi un mister: nimeni nu ştia cu ce îi enervează pe câini liniştitul astru, de ce nu latră ei la Venus sau Marte, de ce tocmai la Lună?

Ciobanul începu, deci, să-şi pună problema cu ce să hrănească această haită parazitară, de la care nu avea nici un folos. În cele din urmă, el se hotărî să le dea în fiecare zi câte un ciolan, lăsându-i să-l împartă singuri, după principiul: cine poate, oase roade, cine nu, nici carne macră. Din chestia asta ieşeau însă tot felul de certuri şi chelfăneli zgomotoase între câini, plus reclamaţii zilnice. Mai ales căţelandrii cu personalitatea în formare se simţeau mereu frustaţi şi nedreptăţiţi, mârâiau fără încetare şi creau stări de încordare şi disensiune. Astfel încât ciobanul şi-a pus la un moment dat problema: ori mai răreşte câinii, ori măreşte ciolanul, pentru că altfel nu mai avea linişte.

Într-o zi, el adună în spaţiul din faţa bordeiului toate elementele canine, ca să discute situaţia. Mai întâi îşi expuseră punctul de vedere căţeii, plângându-se de abuzurile câinilor mai mari care, în momentul în care se arunca ciolanul, îl luau şi fugeau cu el prin cine ştie ce coclauri, îl rodeau bine şi, când le venea şi lor rândul, îl găseau atât de lustruit, de parcă l-ar fi dat cineva cu smalţ. Pe de altă parte, dulăii cei mari puneau şi ei întrebarea: de când şi de unde a apărut pretenţia ca un căţel să fie egal cu un câine, când se ştie clar că, în rândul animalelor, a domnit întotdeauna legea celui mai puternic? Ciobanul, care nu avea studii economice corespunzătoare, ca să rezolve ştiinţific problema repartiţiei ciolanului, şi-a pus bunul lui simţ ancestral în funcţie şi a zis:

— De azi înainte, ca să nu mai existe mârâială, ciolanul se împarte după principiul meritului, şi nu al lătratului, că de lătrat sunteţi buni cu toţii, aveţi nişte glasuri de parcă aţi fi făcut conservatorul „Ciprian Porumbescu". Nu mai sunt dispus să vă hrănesc ca să-mi staţi ziua la umbră şi noaptea să lătraţi la Lună şi să-mi fragmentaţi mie odihna. Nu v-am angajat de dragul pitorescului şi al tradiţiei, ca să distraţi turiştii şi să vă trageţi cu ei în poze, ci ca să-mi păziţi stâna. Ei bine, azi-noapte, în timp ce voi dormeaţi ca nişte beşniţe, un lup a venit şi mi-a sustras mielul cel mai gras, pe care vroiam să-l sacrific la întoarcerea fiului meu nerătăcitor, care se află în armată. În concluzie: nu-mi mai convine să vă ofer zilnic un ciolan barosan, cu măduvă şi sită, iar lupul să se hrănească din oile şi mieii mei. De azi înainte, ciolanul îl primeşte numai cel care prinde lupul şi recuperează mielul sau măcar blana. Pe ceilalţi îi priveşte, îi scot din porţie.

Câinii rămaseră buşbé. Ciobanul îi luase neaşteptat de tare, se terminaseră, care va să zică, frumoasele zile de trândăveală şi tărnoseală. Puşi la treabă, împânziră pădurea, care încotro, în căutarea lupului răpitor. Toţi se întoarseră seara cu labele goale, sleiţi de puteri, în afară de unul mic şi pricăjit, o jigodie care nu se bucura de nici un fel de prestigiu în faţa confraţilor. Acesta aduse blana mielului şi un angajament scris din partea lupului cum că nu va mai ataca stâna în viaţa lui, să ştie că moare de dorul cărnii. Ciobanul l-a mângâiat între urechi pe viteazul căţelandru, i-a oferit ciolanul şi l-a întrebat duios:

— Cum ai rezolvat tu, jigodel, chestiunea asta cu lupul, tu, care arăţi aşa cum arăţi?

— Stăpâne, îţi spun, dar să nu afle ceilalţi, că mă sfâşie. I-am promis lupului că dau cu el, zilnic, ciolanul pe din două.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Poeți din Cernăuți

Simion GOCIU

PE MARGINEA FRUNZEI ALUNEC

Alunec pe marginea frunzei desprinse din dud,
Exact ca-ntr-un sfârşit de tristă baladă
Cu regret aşteptând alte frunze să cadă
Odată cu vara ce se retrage iar înspre sud.

În care din ele vor fi rătăcind acum iluzorii
Visele mele neîmplinite, râvnite, de ţara amară
Destrămându-se ca un fum străveziu de ţigară
Între hotare aproape barbare de vitregi istorii?

Acolo toamna prinde un nour, îi frânge grumazul,
Îl strânge grămadă, din nou îl întinde şi-l mână
Spre dudul cu frunza moartă de spaimă-n amiază.

Cad frunze şi stropi, stropi şi frunze-n ţărână.
O, ploaie stupidă îmi spală cu râvnă obrazul
Şi, stranie, mi se declară pe simţuri stăpână.

CÎNTEC DE NEAM

Se leagănă ramul
unde mi-i neamul
acesta de oameni
Căruia-i sameni.

(Cu busuiocul
descântă norocul.)

Are satele veşnic
lipite de streşini
frumoase de dealuri
sau verzile maluri.

(Încinse cu brâuri
mândre de râuri.)

Iute ca săgeata,
tare ca piatra,
nu este el gloata
ce-şi schimbă vatra.

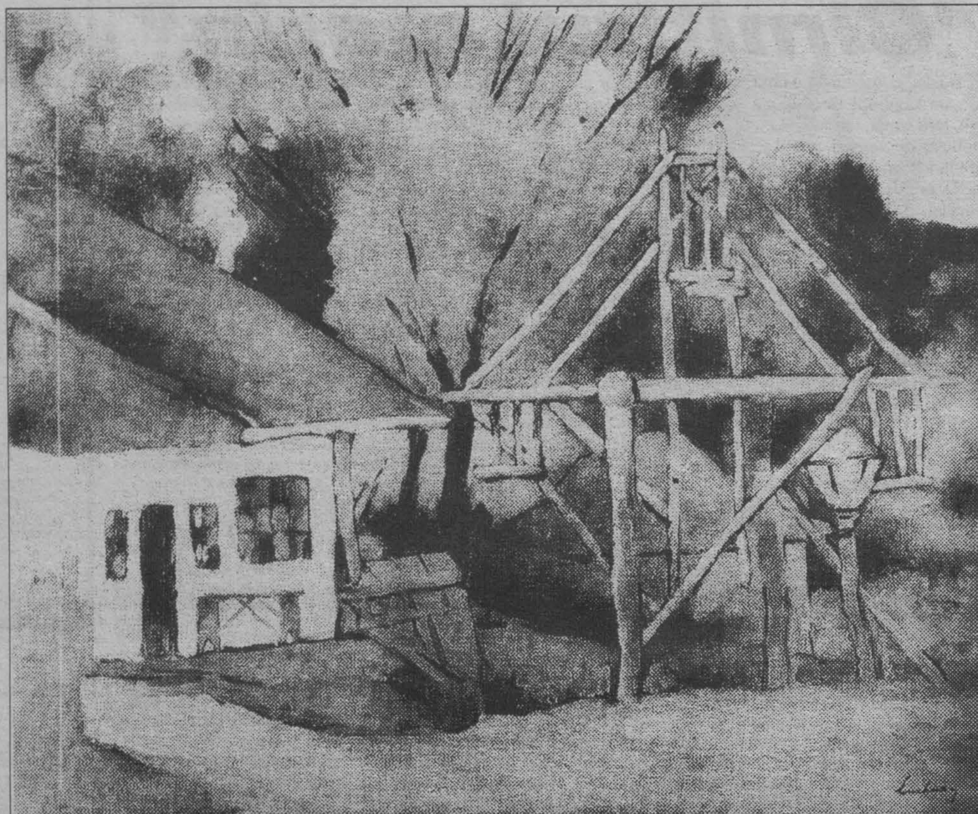
(Steaua îi scapără
taina ce-l apără.)

Mulţumit cu puţinul –
chiar şi pelinul
îi miere pe masă
la dânsul acasă.

(Îi paşte un zimbru
floarea de cimbru.)

Domnul să ţină
cu nimb de lumină
această suflare
în sfinte hotare.

(Să-l aibă izvorul
ce mântuie dorul.)

Ştefan Luchian, Scrânciobul

Ilie Tudor ZEGREA

VIAŢA UNUI TRIST SOLDAT BĂTRÂN

Ies din vis ca de pe-un câmp de luptă
Dar în loc de răni îmi ard pe trup
Tinereţea mea zâmbind coruptă
Şi iluzii strânse la şurup.

Singur iar şi fără vreo dovadă
Că nu am murit sau dezertat
Scriu grăbit doar un cuvânt: *zăpadă*,
Poate-o ninge cu adevărat.

Dintr-un Cal Troian uitat în scenă
Sar actorii fără nici un rost.
Totul e o masă omogenă,
Totul a mai fost, a fost, a fost...

Obosit de moarte înspre seară
Scad cu veacul până când rămân
Iarăşi o iluzie ce ară
Viaţa unui trist soldat bătrân.

X X X

Ninge în grabă pe calea ferată,
Fulgii se-aruncă sub trenul în mers...
Iarna e, Doamne, din nou disperată,
Bate la uşa acestui vers.

Undeva îngerii iarăşi trişează
Hrănind păuni sub o foaie de cort
Şi nu observă cum înserează
În ochii lumii chipul ce-l port.

Iar pe alături, chiar foarte aproape,
Se vinde o ţară cu tot cu prunci
Şi tot omătul de-afară încape-n
„Quo vadis, Domine?" rostit atunci...

LA MARGINEA NOPŢII

Lui Paul Miron

Cât sânge cald mai ai tu, neamul meu?
Cât adevăr în vine, cât – minciună?
Pe crucea ta-i urcat chiar Dumnezeu
Şi sângerezi cu Dânsul împreună.

Tu parcă treci din mare în pustiu
Cu roata vremii ce-ţi dărâmă oase,
Şi ora lumii bate-un timp târziu
Şi cerul are marginile roase.

S-au dus străbunii unde?-n care joi?
Pe drumul cu glogote-i tot mai rece
Şi ploile se-aruncă în noroi
Cu tot cu lacrimi, să ni le înece.

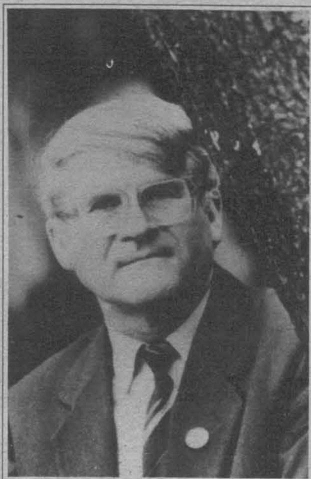
Zile cărunte trec printre statui,
Zăpada-n cer mai pâlpâie, orfană.
Strigătul meu e parcă-al nimănui
Şi pleoapa cade grea pe-o nouă rană...

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Poeți din Cernăuți

Mircea LUTIC

PASĂRE

Pasăre de cânt –
albă plăsmuire –
crește din pământ
către nemurire.

Lie-ciocârlie –
pasăre de dor –
urcă din pridvor,
suie-n veșnicie.

Lasă-n urma ei
zvâcnet de scântei,
sclipete de salbă –
plăsmuire albă.

Pasăre de mit –
ora s-a nuntit.

GOYA

În negrul țărânei
culoarea închisă
tainic
răzbate spre lună.
Lumina,
din veac izbucnind,
se răzbună
pe umbra proscrisă.

Urcușul Golgotei durere-i,
blestemu-mpietrit e
la gură.
Și linia moare.
Imaginea pură
Se surpă
din hăul tăcerii.

În dangăt de timp
s-a trezit
aurora.
Și glasul adânc
al furtunii
să fulgere
cerul făcu
și să tune:
— E ora.
E ora!

NOSTALGIC ÎNCEPUT

Pe cer se cern ninsori
Și umbre de opal
Și, luminate pal,
Imagini de cocori.

Nostalgic început
Tu, iarnă! Peste plai
Răsună tânăr grai
De bucium, a bătut.

E anul primenit.
Din datină și mit
Coboară la ferești
Alt clinchet de povești.

Plutește-n rosturi noi
Colindul străbunesc,
Cu hang lăutăresc
Și guraliv convoi.

În licăr de cristal
Zoresc albaștrii zori...
Pe cer se cern ninsori
Și umbre de opal.

Vasile TĂRÎTEANU

DE NEAMUL BASARABENILOR

Între noi
e Marea Neagră,
Între noi
Munții Carpați,
Între noi
e Țara-Mamă,
de la care-am
fost furați

Între noi
e Marea Neagră,
Între noi –
Munții Carpați,
Între noi
sunt toți dușmanii
ce se jură,
că ni-s frați.

Între noi
e Marea Neagră,
Între noi –
Munții Carpați,
Între noi,
de-ai fi tu, Doamne,
n-am mai fi
înstrăinați.

C-am trăi
în Țara noastră,
fii de daci,
romanizați,
Și-am avea
și Marea Neagră,
Și-am avea
și Munți Carpați.

RUGĂ

Am avut cândva prieteni,
dar acuma peste ani,
tot mai des descopăr, Doamne,
C-am avut numai dușmani.

Ce-au știut cum să pătrundă
și în suflet, și în gând
ca să-mi clatine credința
și iubirea rând pe rând.

Am crezut că la nevoie
îmi vor fi de ajutor,
dar ei lațul mi-l aruncă
Și mi-l strâng cu mâna lor.

Doamne, dă-mi te rog putere,
dacă poți și dacă vrei,
ca să-i iert pentru trădare
și să uit pe veci de ei.

Am crezut că am prieteni,
dar acuma peste ani,
tot mai des descopăr, Doamne,
c-am avut mai mulți dușmani.

STARE

În ochii iubirii
un vis lăcrimând –
tristețe de suflet,
tristețe de gând.

Și vântul tot mână
avid peste noi
în turme de nouri
nesfârșire de ploi.

Și-n clipa aceea
de ești încă viu
tot cerul îți pare
capac de sicriu.

EMINESCU LA NETRECUT

El va fi fost
cum dat era să fie –
Glasul celui-ce
tot strigă-n pustie.

Și cel ce-i aude
chemarea pres sfântă
cu gură de aur
Românește-L cuvântă.

VÎNĂTOAREA INEVITABILĂ

Pe drumul Ființei
spre Marele Mister
o fiară cenușie
se furișează-ncordată.

Când ajunge la distanța
dintre mine și nepoți
începe să-mi adulmece inima.

Când ajunge la distanța
dintre mine și copii
Începe să-și ascută ghiarele
de piatra străbunilor.

Când va ajunge la distanța
dintre mine și părinți
va fi gata pentru ultimul salt.

Și restul e tăcere.

X X X

Sunt sclavul unui vis și el
mă exploatează neîncetat
de parcă-ar dori să vadă
cum sunt din mine exilat.

Nu-ncerc să evadez, căci fuga
ar fi egală cu un deces
ce ar rămâne peste vreme
de lumea-ntreagă ne'nțeles.

Ci mă închid în sine, iată,
cum se închide în amar
la margine de drum pelinul
Tot mai străin, mai solitar.

Ștefan Luchian, Părăluțe

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

O plimbare cu mama

Cumpăraseră maşina ţinând seama de gusturile extravagante ale Roxanei, pe când se aflau în misiune diplomatică la Stockholm. Numai vama, la trecerea în ţară, îi costase preţul unei maşini româneşti. Dar răsplătea întradevăr toate sacrificiile. Mama, sosind la Bucureşti, se aplecase şi o sărutase. Gestul ei o înduioşase pe Roxana, îmboldind-o să ia o hotărâre mare:

— Mamă soacră, dacă vrei, te plimbăm cu ea...

I se făcuse deodată dragă femeia asta, care-i sărutase maşina cu evlavia unui ţăran care sărută icoana din altar. Era de parcă i s-ar fi sfinţit maşina, care devenea, oarecum, ca un obiect de cult.

— E o minunăţie, măi copii. Simt aşa... că mă fac sănătoasă privind-o.

— Atunci... vrei să te plimbăm cu ea?

— Da, sigur că vreau... nu e şi a mea? Că, să nu uiţi, Roxană... bărbatul cu care îţi place ţie să te făleşti şi care a cumpărat maşina asta rămâne băiatul meu cât veţi trăi voi.

Fie!

Se pregătiseră de plimbare; când să urce în maşină, bătrâna crezuse că va fi lăsată pe scaunul din faţă.

— Acolo stau eu, zisese Roxaba, să-l ajut pe Mircea să fie atent la semnele de circulaţie şi la pietoni...

— Da, că el are nevoie să-i spui tu! Vrei să-l conduci şi în maşină... Dar dacă lui aşa îi place, eu n-am ce-i face.

Nu-i plăcea. Nici în casă nu-i plăcea să fie condus şi nici în maşină. În casă avea măcar iluzia unei mai mari libertăţi de mişcare şi de opinie, însă la volan devenea rob încătuşat. Iar Roxana nu prididea să-l tortureze de alături cu cicăleala ei neobosită şi plină de zel. Pur şi simplu refuza să admită că nu are cum şti mai multe ca el într-ale şoferiei, pentru motivul elementar că, neavând carnet, nu putea sta pe locul lui. Desigur, Mircea nu ajunsese încă să fie un şofer experimentat, şi nici nu se considera astfel, dar fiindcă şofa numai supravegheat de ochii aprigi ai Roxanei, mereu crispat şi sub tensiune, comitea greşeli, cărora ea le exagera proporţiile cu o promptitudine exemplară.

— Roxana, îi şopti el, te rog ca pe Dumnezeu din cer, măcar astăzi abţine-te şi dă-mi pace!

Ea îl privi lung, acuzator, pentru îndrăzneala de a-i cere imposibilul.

— *Astăzi* ar fi mai bine să nu ne certăm... Dă-i drumul!

Şi totuşi, fusese o zi reuşită. Mircea făcu uitat micul incident de la plecare, îşi încordă reflexele, imprimând maşinii un mers calm, de promenadă. Din Cotroceni până la Şosea, alese numai arterele principale, voind să-şi minuneze mama cu locurile cele mai frumoase ale capitalei. Ea venise de mai multe ori în Bucureşti, dar ceea ce vedea acum nimeni nu avusese răgazul să-i arate vreodată. La stopuri, el se întorcea s-o privească peste umăr: e mulţumită, îi place?... Roxana îi venea în sprijin, de alături:

— Simţi aşa... că te faci sănătoasă, mamă soacră?

Eşti fericit, cum nu?, când poţi determina fericirea altuia. Mai ales când acel *altul* e chiar mama ta. Dintre toţi fiii, Mircea îi oferea, iată, aceste clipe de încântare, îndemnând-o să se simtă făloasă (aşa ar fi fost normal) că ea, Oana lui Lisandru Călărăşanu din Bârseni, trăise ca să se vadă dusă la plimbare pe străzile astea procopsite de Dumnezeu, într-o maşină mai scumpă decât celelalte, de un fecior ajuns *domn.*

Iar el se străduia să trăiască întreagă plăcerea momentelor pe care le străbătea. Nu era (să nu se îndoiască) un oarecare. Ştia bine câte eforturi depune Roxana să-i cultive orgoliul că e un om deosebit. Dar acum se simţea cu adevărat important pentru că era cu mama şi-i putea spune (fără cuvinte, fireşte): vezi? am ajuns şi eu ceva pe lumea asta, sunt în stare să-ţi îndeplinesc dorinţele şi, în general, nu mi-e ruşine cu tine, că eşti o femeie simplă şi de la ţară. Am ajuns destul de sus, încât să nu-mi fie ruşine cu originea mea modestă. Iată de ce sunt bucuros: că am reuşit pe gândul vostru, al părinţilor. E motivul pentru care ar trebui să te simţi împăcată şi tu. Aşa e?... Spune! Ce gânduri trec prin capul tău?

La următorul stop, se întoarse iarăşi s-o privească.

— Ei, cum îţi pare? ... Nu ai nimic de zis?

Tânjea s-o audă vorbind.

— Mircea, te fericesc!

Aşa?... se arătă el mirat. De ce?

— Mă uit la nebunia asta de afară... la maşinile care vâjâie pe lângă noi ca ghiulelele, care se năpustesc unele asupra altora de zici că vor să se facă praf şi când colo... nicinu se ating. Grozavă ştiinţă or fi având oamenii care le conduc! Te fericesc că eşti în stare să ţii în mână frânele unei maşini... e lucru mare.

— Aşa, aşa... laudă-mi-l, mamă soacră... să nu mă mai înţeleg cu el pe urmă.

Îi trezise din discuţie claxonul automobilului din spate. Se dăduse verde.

La capătul Bulevardului Kiseleff, el urcă maşina pe trotuar, s-o parcheze la umbră, în apropierea uneia dintre porţile Herăstrăului.

— Nu vezi semnul, Mircea? reacţionă instinctiv Roxana, răscolită de o alarmă interioară. Ba da, îl vedea... îl văzuse înaintea ei... ştiuse că e acolo. De ce nu e Roxana în stare să înţeleagă?... Foarte calm, opri motorul.

— Vrei să-ţi ia carnetul? încercă ea un ultim argument.

— Nu se ia carnetul pentru asta, dragă, nu cunoşti regulamentul... cel mult ţi se dă o amendă de o sută de lei. Dacă îţi place să ai maşină, trebuie să ştii cum e când plăteşti şi amendă, nu?... Hai să coborâm.

Aşa da, era de acord: ca să-şi plătească luxul, ea nu va precupeţi nici o cheltuială. Străluminată la chip de orgoliul stârnit, deschise portiera şi se pregăti să coboare.

— Dar decât să plăteşti amenda, îl privi deodată mama, serioasă, nu-mi dai mai bine mie acea sută de lei şi îţi duci maşina unde trebuie, Mircea?

Cu netulburarea cu care primise reproşurile Roxanei, el primi şi cererea de acum, a mamei. Fără să mai stea să se gândească, scoase portmoneul din torpedou, umblă în el şi găsi bacnota pretinsă.

— Oricum, miliţienii nu vor căuta pricină limuzinei noastre, care îi va ţine la respect, aşa că banii de amendă ţi se cuvin dumitale, de drept. Poftim! îi întinse mamei suta de lei.

Fapta lui le luă femeilor, pentru câteva clipe, glasul.

— Ei, Roxană... uite cum are bărbatul mai multă minte decât două femei la un loc. Ia seama!

Mulţumită de câştig, mama luă hârtia şi o vârî în sân. Acum era fiecare cu sufletul împăcat. Cel puţin bătrânei nu-i mai trebuia ceva deocamdată. Când să intre în parc, ea se opri totuşi pe loc, străbătută de o nelinişte: ce-ar fi să-i aştepte acolo, până se întorceau? Uite, o să stea pe banca aia...

— Dar noi pentru dumneata am venit, începu să-i explice Roxana. Să te plimbăm şi să te ducem la un restaurant, cum ţi-am promis.

— Duceţi-vă numai voi... pe mine mă găsiţi aici.

— Mircea, îşi pierdu Roxana răbdarea, vezi ce vrea!

Apropiindu-se, el îi şopti la ureche mamei, cu vorbe calde, învăluitoare ca unui copil:

— Nu-ţi fie teamă... suta de lei nu ţi-o mai cere nimeni îndărăt. Dacă o să fie vreo cheltuială, plătim noi.

— Lasă, băiete, că nici tu nu mai ai nici un leu, am văzut când ai umblat în portofel...

El ar fi vrut să-i spună că, da, numai suta aia o avusese, dar banii cei mulţi îi ţinea de obicei Roxana... la oraş, femeile sunt cu banii... acum erau amândoi invitaţi Roxanei la restaurant. Nu-i mai spusese însă nimic: ar fi fost inutil şi prea greu de înţeles.

— Mircea, Mircea... e frumoasă maşina voastră, dar... ştiu eu ce să zic?... un lucru ca ăsta lasă şi pe Dumnezeu sărac.

Ştefan LUCHIAN: Safta florăreasa

El o apucă de braţ, strângând-o ocrotitor: să nu-şi facă probleme... nici un fel de probleme. Apoi, Roxanei:

— Mama a renunţat la ideea cu restaurantul... nu-i place. Vom face doar o plimbare prin parc şi ne vom întoarce.

Coborâră spre lac, o luară de-a lungul malului, trecând de cele două debarcadere, ajunseră la aleea cu pergolele care sprijineau tufele de trandafiri. Sub sălciile de lângă apă găsiseră o bancă liberă şi Roxana îi trase după ea, să se aşeze. Priveliştea lacului se deschidea amplă, liniştitoare. Rămaseră câteştrei mai multă vreme tăcuţi.

— Cum e, mamă soacră, întrebase Roxana după un timp, mândră de frumuseţile Bucureştiului ei.

— Ca la noi, la ţară...

Răspunsul, dacă n-ar fi exprimat pur şi simplu candoarea sufletului neştiutor, ar fi putut s-o jignească pe Roxana: cum să compare bătrâna coclaurile sălbatice, de la ţară, cu Herăstrăul?... Dar, oare, era numai candoare?

— Ai dumneata, acolo, în sat, parc, şi lac, şi toate astea?...

— Avem. Şi, ca să fie sigură că n-o minte, mama rotise ochii jur împrejur: Avem şi Olt, şi pădure, şi grădini... Tu n-ai călcat niciodată în Bârseni crezând că trăim în sălbăticie?

Ar fi trebuit să prevadă că bătrâna e şireată.

— O fi şi restaurant la Bârseni... de-aia ne-ai refuzat dumneata adineaori.

— Nu, restaurant nu e. Sau, la ăla care e, noi îi zicem cârciumă. E pentru bărbaţi... Femeile, când vor să petreacă, le iau bărbaţii la nunţi. La ce nunţi mă ducea pe mine socru-tău când trăia... îşi aminteşte băiatul ăsta... ce mese cu mâncăruri şi băuturi, ce lăutari! Găsesc eu aşa ceva în restaurantul tău? Şi, chiar să găsesc, nu-mi mai arde mie de petreceri acum, muiere văduvă, sărmană... Petreceţi voi, tinerii.

Dacă intrară până la urmă la *Mioriţa* pentru o jumătate de oră, n-o făcură cu scopul „să petreacă", ci fiindcă Roxana avusese poftă de „ceva rece" şi pentru că plimbarea lor nu s-ar fi considerat împlinită lipsind-o de un punct din planul iniţial.

Întorcându-se la maşină, o găsiră păzită de un miliţian. Roxana, care avea faţă de miliţieni o fobie barbară, nevindecabilă şi adeseori, în timpul călătoriilor cu maşina, primejdioasă, fiindcă te surprindea cu spaima ei năucă, ţi-o insufla, te zăpăcea... Roxana, deci, zărind agentul de circulaţie, îngălbenise.

— Acum descurcă-te cum ştii, Mircea, de la mine nu primeşti nici un ban... te-am prevenit. Ai făcut întâi pe deşteptul, apoi pe filantropul, şi la urmă pe grozavul. Acum fă şi pe descurcăreţul!

Ieşirea ei din cauză, în acest mod, sporea culpa lui şi-i crea palpitaţii mamei. Se apropiară.

— Să trăiţi! Dumneavoastră sunteţi cu Fordul?

— Da, îşi scoase el cheile din buzunar. S-a întâmplat ceva? se făcu a controla sumar maşina, ca şi când s-ar fi temut că umblase cineva la ea.

— Nuuu... nu s-a întâmplat nimic, fiindcă am stat noi pe aproape şi am vegheat. Au trecut nişte tineri, s-au uitat... că este la ce să te uiţi... dar atât. Am tuşit de două ori şi au plecat.

— Aha, mulţumesc! descuie el maşina şi deschise portierele, prin interior să urce Roxana cu mama.

— A mai venit pe urmă şi un oltean, cu Dacia, să parcheze în spatele Fordului dumneavoastră. I-am arătat semnul. „Dar dumnealui nu l-a văzut?" face spre dumneavoastră. „Dacă are dumnealui voie, înseamnă că am şi eu." „Actele, vă rog!", îi zic, s-o scurtez. I-am tăiat chitanţa şi a înţeles.

— Foarte frumos! V-aţi făcut datoria... îi apreciez pe cei care-şi îndeplinesc conştiincios datoria.

Miliţianul zâmbi măgulit: era dintre cei conştiincioşi.

— Să trăiţi! salută recunoscător, mulţumind că zelul nu-i trecuse neobservat.

— La revedere, la revedere... îi întinse afabil mâna.

Era bucuros că făcuse figură onorabilă, impunând într-o situaţie delicată (singur şi-o crease, nu avea pe cine arunca vina) din care ar fi putut să iasă şifonat. Impresia Roxanei îl interesa mai puţin; conta enorm ce credea mama. Nu se compromisese în faţa ei. Deşi... fuseseră emoţii, încă nu-l părăsiseră de tot. Mama putea să aibă alte decepţii din partea lui (şi, desigur, le mai avea), dar nu să-l afle, după atâta învăţătură şi cazna, pus într-o postură penibilă, ca orice nepricopsit. Nu. Un copil e dator să-i dea barem mamei dovezi că a reuşit. Iar el reuşise în viaţă prea destul. În fond, făcuse o carieră frumoasă, perspectivele de a urca în slujbă erau sigure. În căsnicie era fericit, iată. Dintre toţi copiii, mama trebuia să-l detaşeze ca pe cel mai norocos. Pentru confirmarea acestui gând el o şi întrebă, la sfârşit, cum a fost... cum îi păruse plimbarea?

— Ferice de voi, Mircea, aveţi de toate. Mie... cum să-mi placă? Eu... tot la spate mereu... tot la spate.

Viorel DIANU

(Fragment din romanul *Crucea noastră cea spre fiinţă*)

INEDIT

Versuri de

Corneliu STURZU

ŞOAPTA

Mai aud câinii cum latră la geam
Cum cade o frunză de pe un ram
Somnul mi-l sparge, somnul –
tăcere
Unde mi-i locul de mângâiere?...
Doar tăcerea păsării peste văzduh
O fi doar o şoaptă, adiere şi duh
Ori amintirea care ne cheamă.
Băiete, băiete, ia seama! Dai,
seama!...

IDENTITATE

Un vis când se răstoarnă într-alt
vis
În ceaşca sufletului bunăoară
E ca şi cum un fel de paradis
În faţa noastră lent se desfăşoară
Aşa cum la-nceput a fost descris

Dar alţii au venit şi-adăogară
O poartă şi un paznic indecis
Dacă-ţi dă drumul ori te lasă-afară
Pentru că alţii-n grabă te uitară
Să-ţi treacă numele în manuscris

Iar palimpsestu-a fost demult
transcris
Şi n-ai identitatea necesară
Să mai declari că nu ai fost
proscris
Din lumea asta care te-nconjoară
O presimţire însă te doboară
Că te răstorni de-acum într-un abis

DOR

Trag caii tropotind mereu pe
stradă
E oare-n vreme lumea să ne vadă
Suntem aşa, precum e o cascadă
Un arc întins doar într-o acoladă

Zenitul vine iarăşi să ne vadă
În munţi mai creşte-ncet câte o
zadă
Pe care neaua a-nceput să cadă
Şi-am devenit zăpadă, doar
zăpadă

Sau poate doar un vulture c-o pană
Ne-atinge umărul fără prihană
Rămâne iarăşi stearpă şi orfană
Gândirea mea ivită dintr-o rană...

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Constantin CIOPRAGA

REVIGORAREA INTERESULUI PENTRU UMANISM

Fapt observabil în toată lumea, învăţământul superior comportă pe de o parte un fond *primit*, de unde aspectul repetitiv, recurenţele, altfel spus permanenţele, pe de altă parte achiziţiile curente, indispensabile, de unde un mobilism în perpetuitate, un neistovit proces de adiţiune, în funcţie de evoluţia generală a cunoaşterii. La nivelul structurilor specifice, mutaţiile presupun, bineînţeles, soluţii superioare celor existente, încât pe măsura a ceva nou, a ceva care se adaugă, ceva din amintitul fond primit intră într-un con de umbră. Printr-o metaforă plasticizantă, simplificând pentru a sublinia mai elocvent reliefurile, să ne spunem că valurile înalte care se sparg la ţărmul oceanului se formează iarăşi, mereu, cu intensitate sporită, pentru a asalta etern acelaşi ţărm... Nu există ştiinţă acolo unde nu există un mare stoc de cunoştinţe, implicit tehnici de explorare adecvate; bineînţeles, prin „stocare" nu denumim o înmagazinare inertă, un scientism plat, ci un suport de lansare, o condiţie prealabilă de a accede potenţial în teritorii inedite, un mod de a intra în rezonanţă cu transorizonticul. Imensa dezvoltare a cunoaşterii, performanţele în genere la acest sfârşit de mileniu, când – graţie mijloacelor de comunicare, consonante – distanţele spaţiale dintre oameni s-au scurtat, ne obligă să observăm că astăzi un specialist e un personaj care ştie din ce în ce *mai multe lucruri* despre din ce în ce *mai puţine lucruri*. Sub ochii noştri uimiţi, s-a ajuns la o hiperspecializare colosală, într-atât de accentuată, încât specialiştii, chiar la nivelul aceluiaşi domeniu, nu mai pot practica un limbaj comun. Să ne mai spunem imediat că, din perspectivă ontologică, respectiva hiperspecializare e în flagrantă contradicţie cu idealul integralităţii, acesta atât de scump odinioară celor vechi, ori, peste veacuri, omului renascentist. Noi am pierdut de mult sentimentul totalităţii şi, o dată cu acesta, am devenit fiinţe fracturate. Pe scurt, orice formă de specializare, prin însăşi împrejurarea că ea e un act de adâncire şi nu unul de cuprindere, în sens obişnuit, sugerează în cele din urmă ideea de îngustare, de restrângere inerentă, cu regretul că specialistul trăieşte oarecum în fragment.

Constatări ca aceasta se aplică şi învăţământului nostru superior. Un ilustru savant, Grigore Moisil, considera că *matematica e latina secolului al XX-lea*. Ar urma aşadar o treaptată dispariţie a ceea ce se înţelege prin *umanismul clasic*, acesta legat de culturile latină şi greacă. Ne întrebăm însă, cum ar fi arătat cultura Occidentului fără contacte cu modelele respective? Nu poţi ajunge la filosofie, avea să argumenteze Constantin Noica, fără cunoaşterea limbilor elină şi germană. În cadrul civilizaţiei noastre după al doilea război mondial, am asistat la sporirea, justificată desigur, interesului pentru ştiinţele pozitive; în prioritatea arătată în special tehnicii, s-au avut în vedere modelul american, îndeosebi. Era în cauză ideea de sincronizare cu fenomenul modern, imperativ susţinut anterior de E. Lovinescu în materie de literatură. Şi iată, acum, se invocă pe toate vocile necesitatea intrării noastre în Europa, formulă vizând, în esenţă, *revenirea la modelul apusean;* o astfel de revenire implică, practic, revigorarea interesului pentru umanism, pentru progresul civilizaţiei, prin redobândirea sensului libertăţii în raport şi în profundă corelaţie cu progresele tehnicii. Aşadar, cât mai puţine jaloane despărţitoare între domeniile cunoaşterii! În jurnalul său intim, romanticul Novalis nota că „orice ştiinţă devine poezie, după ce ea a devenit filosofie!..." În mod analog, Ion Barbu afirma, pe cont propriu, că geometria se întâlneşte undeva, într-un fericit punct luminos, cu poezia. „Ce distinge umanismul matematic de umanismul clasic?" – se întreba el. În două vorbe: o anume modestie de spirit şi supunerea la obiect. O formaţiune matematică, chiar dacă se valorifică literar, aduce un anume respect pentru condiţiile create în afară de noi, pentru colaborarea cu materialul dat..." (*Formaţia matematică*). Şi tot de la Barbu-citire: „Matematicile pun în joc puteri sufleteşti nu mult diferite de cele solicitate de poezie şi artă" (*Aforisme*). În fine, un comentator străin vedea în modernul, în subtilul Paul Valéry – foarte ataşat matematicii – un „maestru al înaltelor matematici de cuvinte" (*Paul Valéry vivant*, 1946, p. 171).

Din perspectiva apropiatului, acum când s-au fondat atâtea alte centre universitare, e momentul potrivit pentru a readuce în discuţie reechilibrarea domeniilor ţinând de *ştiinţe în genere* şi, respectiv, de *ştiinţe ale omului*. S-ar concretiza astfel adevărul că învăţământul superior presupune – precum alte instituţii – o arhitectură suplă, mereu reactualizabilă; s-ar sublinia încă o dată dezideratul ca omul de ştiinţă să fie dublat de un umanist, şi invers. Normă de urmat? Complementaritatea dimensiunilor, răspunzând însăşi finalităţii omenescului, să se constituie, cu timpul, într-un principiu de bază. În scopul acesta, la facultăţile de profil umanist să se introducă un curs sintetic, obligatoriu, de filosofia ştiinţelor, iar la cele de ştiinţe un curs general, de asemenea obligatoriu, de filosofia culturii. Interdisciplinaritate şi conexiuni multiforme, iată însemne ale necesarei, aşteptatei organicităţi. Credem, în fine, că e timpul să medităm mai profund la statuarea corectă a raporturilor dinamice dintre *localism*, ca spaţiu de convergenţă a disponibilităţilor noastre creative, şi *universalism*, ca spaţiu de difuzare a aportului românesc în genere. Asimilarea datelor mondiale să nu obnubileze propria-ne identitate, aceasta din urmă concepută ca înscriere definitorie în durata noastră istorică. □

SINE IRA ET STUDIO

DUMITRU MICU

Armand Călinescu

Se împlinesc la 21 septembrie cincizeci şi trei de ani de la asasinarea lui Armand Călinescu. Intram în a unsprezecea toamnă, la data aceea, şi îmi amintesc perfect cum a fost primită în satul meu din nordul Ardealului năprasnica veste. Deşi era zi de lucru, biserica s-a umplut de lume la slujba pentru odihna veşnică a „iubitorului de Hristos". Starea de spirit a tuturor sătenilor era o consternare ce accentua în chip vizibil şi pentru copii teama ce îi cuprinsese de când se schimbase regimul şi începuseră concentrările. Bucurie a provocat, prin contrast, ştirea privind pedepsirea ucigaşilor. „I-o puşcat pe tăţi, – relata, cu satisfacţie, un ţăran care văzuse cadavrele fotografiate într-un ziar – curgea sângele din ei ca din scroafe". Citirea în acele zile, în *România satelor*, a unei naive poezii omagiale, semnată sergent Ion Plopu, era de natură, în context, să mă impresioneze durabil. Ţin minte şi acum începutul: „Măreaţă, glorioasă frunte / Ce-ai strălucit cu-atâta fală, / Sfidând durerile mărunte, / Cum şi a grijilor năvală.// Dar te-au răpus cu mişelie / Nemernicii fără de ţară..." Poezia se intitula: *Lui Armand Călinescu. Închinare.*

Cu timpul, prezenţa în conştiinţa mea a imaginii tragicului erou naţional a fost eclipsată prin apariţia, şi tot mai fascinanta creştere, în tinereţe, a figurii şi spiritului unui alt Călinescu, scriitorul. La maturitate, ea avea să resuscite. De ajuns de târziu. Tocmai către finele deceniului trecut, când, nu fără un soi de răvăşire interioară, parcurgând al doilea volum (partea a doua) din masiva sinteză a istoricilor Mircea Muşat şi Ion Ardeleanu: *România după Marea Unire* (Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, 1988), am realizat că Armand Călinescu a fost într-adevăr mare. În baza informaţiei recoltate (nu doar de acolo, de altfel, ci şi din alte surse), mi-am format convingerea că, în condiţiile tot mai critice din ultimii ani ai domniei carliste, nu exista în România un politician mai lucid, o personalitate mai în măsură să exercite cu eficacitate puterea executivă. Tânărul premier polariza toate speranţele de supravieţuire a naţiunii în condiţii de demnitate, de menţinere a suveranităţii şi integrităţii statului. Nu fără temei scrisese regele Carol al II-lea, în ale sale *Note zilnice*, că Armand Călinescu era „cel mai bun element" pe care îl găsise în lumea politică. Potrivit regalei aprecieri (din 1938): „Chiorul ăsta e singurul om, aici, care vede clar".

Condus de convingerea că pericolul cel mai grav pentru naţiune îl reprezintă mişcarea legionară, „omul de oţel" a concentrat îndeosebi asupra ei acţiunea represivă. Fără a trece cu vederea sau a subestima celelalte anomalii din viaţa societăţii, el a încercat s-o elimine mai întâi pe aceea ce punea în cauză însăşi independenţa naţională. În înţelegerea altor eminenţi oameni politici, cauza tuturor disfuncţionalităţilor era sechestrarea suveranului de către camarilă. Politica lor viza, în consecinţă, recuperarea acestuia, constrângerea majestăţii sale (prin spargerea cercului din jurul Elenei Lupescu, prin izgonirea ei din ţară) de a se încadra în ordinea constituţională al cărei garant era în principiu şi trebuia, prin definiţie, să fie. Spre realizarea scopului, Maniu şi-a permis, în 1937, să încheie – pentru „trântirea" în alegeri a lui Tătărescu, cu implicita zguduire a regelui – un pact de neagresiune cu Corneliu Zelea Codreanu. Călinescu a acţionat invers. Oricât ar fi dezaprobat şi el (ca, de altminteri, toţi politicienii responsabili) conduita lui Carol în viaţa sa intimă, ce avea inevitabile repercursiuni şi în planul existenţei publice, primul ministru din perioada 7 martie – 21 septembrie 1939 a considerat că nu în acea direcţie trebuia îndreptat atacul. În conjunctura momentului istoric, zdruncinarea tronului punea în primejdie ţara. Tronul, în concepţia lui Armand Călinescu, trebuia tocmai întărit, pentru ca, prin prestigiul lui, să fie nimicită organizaţia teroristă ce servea interesele unei puteri străine. După ce agentura hitleristă va fi fost spulberată, putea începe lupta şi contra altor calamităţi. Tudor-Teodorescu Branişte relata, în 1968, într-o evocare apărută în *Argeş* (reprodusă în de curând editatul volum *Armand Călinescu – mărturii*, Fundaţia culturală „Magazin istoric"), că, aflându-se cu el în raporturi amicale, Armand Călinescu i-ar fi spus, odată, vorbind despre Carol II: „Ştiu, ştiu chiar mai mult decât tine. E un om nefast. Dar ce vrei să fac? În haosul de acum nu poate fi înlăturat. Mai târziu, când se vor linişti lucrurile, vom vedea". Monarhist, fidel până la devoţiune, şeful celui mai puternic guvern din timpul dictaturii regale nu a fost câtuşi de puţin doar un executant docil al ordinelor regelui. Slujitor leal şi mai energic decât oricare altul al instituţiei monarhice, un om ca el nu putea accepta rolul de simplu instrument al monarhului, al cutărui monarh.

Guvernarea călinesciană exemplifică edificator principiul necesităţii de adecvare, şi în politică, mai ales în politică, a mijloacelor la posibilităţi. Un ideal nu poate fi decât compromis dacă e urmărit în abstract, dacă nu se ţine cont de condiţiile concrete ale demersurilor pentru realizarea lui. Nu există formă de guvernământ universal şi permanent valabilă. O ştiu şi „ţiganii" lui Budai-Deleanu. După ce ascultă pledoarii pentru republică democratică sau aristocratică şi pentru monarhie, ei – narează poetul – „puseră să nu fie/ Stăpânia lor nici monarhie/ Nici orice feliu de aristocraţie,/ Dar nici cu totul democratecă,/ Ci demo-aristo-monarhicească/ Să fie ş'aşa să să numească". Un delegat al poetului, Erudiţian, explică, în subsol: „(...) adecă făcură o stăpânire unde precum norodul aşa şi cei aleşi din norod să aibă cuvânt şi sfat la trebile ţării de obşte, însă să fie republică, cu putere la deosăbite împrejurări să poată alege ş'un dictator". Sub dictatura regală exercitată prin el, Armand Călinescu era de opinia că..." ar fi o nebunie să se creadă că în epoca noastră putem să trăim sub un regim de dictatură". Paradoxal, dictatura devenise însă necesară în România – tocmai pentru salvarea democraţiei. Vechile partide îşi încheiaseră rolul istoric. Degenerate, ele nu mai făceau decât să amplifice neîncetat marasmul pe care îl provocaseră prin angajarea în competiţii pentru obiective meschine. Prelungirea existenţei lor nu mai era posibilă decât cu preţul sufocării naţiei în climatul abject al politicianismului fără scrupule. Regele şi adepţii săi au încercat, fără succes, să le înlocuiască printr-un partid unic. Frontul Renaşterii Naţionale urma, în concepţia lui Călinescu, să devină (potrivit aceleiaşi relatări a lui Teodorescu-Branişte) „cazanul în care se vor topi partidele vechi şi compromise. După aceea, Frontul trebuie lichidat şi trebuie să revenim la partide, dar la partide noi şi cu oameni noi". Din nefericire, speranţa clarvăzătorului nu s-a împlinit. Poate, dacă trăia...

... Dacă ar trăi Armand Călinescu – am început să-mi spun şi să spun în ianuarie 1990 –, totul ar fi altfel. Dacă surpatei dictaturi i-ar fi urmat imediat un regim de stabilitate, evoluţia spre democraţie şi spre economia de piaţă ar fi fost, cu siguranţă, alta. Sub un guvern de mână forte, cu suport popular, nu ar fi fost (şi n-ar fi) posibilă nici rămânerea în aparatul de stat şi în felurite instituţii a unor epave ale vechii nomenclaturi, nici infiltrarea peste tot, în organizaţii obşteşti, în presă, a unora dintre componenţii şi colaboratorii cei mai perverşi ai organelor ceauşiste de represiune politică, nici revărsarea în pieţe, sub stindardele democraţiei şi ale reformei economice, a celor mai fetide scursori din canale deteriorate. Tribunele n-ar fi acaparate, adesea, ca în *Noaptea de ianuarie* a lui Macedonski, de o „legiune de coţcari". „Steagul libertăţii" n-ar fi, şi astăzi, „purtat de cârciumari". Puteam să avem, de la început, un Armand Călinescu? Nu puteam. Nu-l suportau acei ce urzesc azi destinele lumii. Zeii aceia nedeclaraţi care, asemenea tuturor divinităţilor infernale, seamănă vrajbă, ură, dezbinare. Care, nesăţioşi de sânge („Les dieux ont soif"!), aplică în fostele ţări socialiste, ca pretutindeni, principiul *divide et impera*, pentru a provoca măceluri şi desbinări de state, sau pentru a împiedica naţiuni înrobite să-şi obţină independenţa. Dacă, la noi, dezordinile n-ar fi fost sprijinite şi incitate din afară, s-ar fi găsit, nici vorbă, cine să dirijeze instaurarea democraţiei fără atâtea traume şi convulsii. A şi apărut, de altfel, un virtual Armand Călinescu, anul trecut, şi efectele apariţiei sale s-au văzut numaidecât, cu toate că avea mâinile cam legate.

Cine ştie, poate că viitoarele apropiate alegeri vor marca un început al sfârşitului traversării deşertului, un moment al apropierii, în fine, de hotarul „ţării făgăduinţei".

Ştefan LUCHIAN: Flori în cană

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Document

Acum vreo zece ani descoperisem în Biblioteca Naţională Széchenyi din Budapesta, la secţia manuscrise, un carneţel cu note al unui necunoscut, ce conţinea un jurnal de front din timpul primului război mondial. N-am avut atunci timp spre a-l citi în întregime, spre a-mi da seama de valoarea lui literară sau istorică. Acum, în vara aceasta, având prilejul de a fi din nou la Budapesta, am reluat lectura micului carnet şi l-am găsit interesant din mai multe puncte de vedere. Mai întâi pentru că epoca nu e suficient de bine cunoscută şi mărturiile directe sunt încă destul de rare. În al doilea rând, pentru că autorul, un locotenent necunoscut, originar din Bucureşti, pare un intelectual cu oarecari lecturi şi interes pentru „autoanaliză", trăind în chip autoscopic drama războiului, dimpreună cu aceea a despărţirii de femeia iubită, în cazul nostru soţia, pe nume Ema. Modul în care priveşte în urmă, ca şi modul lucid şi fără menajamente în care critică stările legate de proasta pregătire a războiului nostru, amintesc fără drept de apel de generaţia lui Camil Petrescu şi, în chip direct, de eroul său Ştefan Gheorghidiu din romanul său de mare succes *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* (1930), protagonistul, şi el ofiţer de rezervă, trăind ca şi eroul camilpetrescian experienţe asemănătoare. Scris cu creionul, cu prescurtări reclamate de puţinătatea timpului, în pauza dintre două alarme sau în răstimpul de odihnă avut, jurnalul se constituie ca o mărturie emoţionantă şi nudă despre campania românească din vara şi toamna lui 1916 de pe frontul din sud, din împrejurimile oraşului Giurgiu, din ostroveie şi bălţile Dunării, cu intrarea în război împotriva bulgarilor. Publicăm aici câteva pagini din acest jurnal, cu speranţa că el va trezi interesul vreunui cercetător spre a-l edita în întregime, şi spre a se putea, eventual, descoperi numele autorului lui. Rememorăm deci întâmplări dintr-un alt septembrie, unul de acum 75 de ani.

Mircea POPA

JURNAL DE FRONT (1916)

10/9 Sâmbătă

De aseară s-a pornit o vijelie cumplită care a ţinut toată noaptea şi durează şi acum. Urlă pădurea ca un ocean în uragan. E groaznic şi nu e chip de închis un ochi. Frig. Pare că la fiecare moment se răstoarnă toţi copacii. O urgie! Puţină ploaie. Soldaţii au furat un porc şi se face mâncare cu el. Adevăraţi haiduci. (Scriu în cort). Primesc o scrisoare de la Ema. Biata de ea, prin câte trece! Colonelul îmi comunică că vom fi schimbaţi la ora 4 p.m. Dunărea creşte mereu cam cu 6 cm în 24 ore, aşa că e pericol ca balta să fie inundată. Astfel linişte. Furia naturei a astâmpărat-o pe a oamenilor.

La ora 4 vine Comp(ania) 10 din Reg.32 ca să ne schimbe. Trebuie să constat că com(andantul) companiei, lt. Mihai, activ, e mai puţin capabil, ca toţi activii, decât rezerviştii. Începe schimbarea şi abia la ora 11 noaptea putem porni la Prundu.

11/9 Duminică

Sosiţi la 2 1/2 noaptea în sat la Prundu, când voiam să mă odihnesc în patul meu, îl găsesc ud, plouat, aşa că mă culc pe pat, dar nu mă pot înveli în regulă. Frig grozav şi casele astea mizerabile ţărăneşti fără pic de soare sunt şi ele friguroase. În loc să ne lase să ne odihnim, ordin ca la 10 1/2 să ieşim la lucru la reparatul şoselei. Căpitanul D-triu, babalâcul, face pe grozavul şi mă voi certa cu el. Ce zăpăceală pe şosea!. Trec vreo 180 pontoane pentru pod. E deci vorba ca în curând să trecem pe aici. Dacă vom fi noi cei dântâi, adio viaţă. Toţi sunt amărâţi. Cine ştie câte zile mai avem de trăit. Nu se poate concepe ca bulgarii să nu fie pregătiţi. Vine şi batalionul I din Braşov, ca să fim regimentul complet. Acum se repară la şosea, care, dată fiind poziţia strategică, trebuia să fi fost demult gata. Ce alergătură şi zăpăceală!. Trupa, şi mai ales ofiţerii mei, sunt epuizaţi, nervoşi. Mai ales Iliescu şi Sergiu sunt fierţi. Bine că eu sunt rezistent, deşi nu m-am odihnit de 5 zile ca lumea. Am o barbă enormă. Poate seara să o pot rade. Mă gândesc la biata Ema, poate că îi voi trimite o scrisoare prin ordonanţă. Îi scriu de pe câmp.

12/9 Luni

Dimineaţa de la 6 ordin de instrucţie cu batalionul. Te scoli cu noaptea în cap, şi toţi, de la colonel la soldat avem convingerea că nu facem nimic decât să omorâm vremea. Nu se profită de nimic. Nimeni n-are capul la asta, toţi sunt preocupaţi de ziua de mâine, mai ales că vedem trecând în şir de 2 zile pontoane şi bărci într-un şir nesfârşit. Se zice că chiar în noaptea de marţi-miercuri vom face o trecere prin „surpriză". Îmi place „surpriza" asta. Parcă nemţii ăia sunt ca şi noi fără serviciu de informaţii! După masă cer voie col. Zotu să plec la Bucureşti pentru o zi şi mă trimite la ariegardă. Nu pot găsi pe căp. Bărbulescu să-i vorbesc. Voi încerca mâine. Ce fericire ar fi să pot pleca pentru o zi. Trimet pe Năstase cu scrisoare ca să-mi aducă şi hainele de iarnă. După masă, pe la 3 1/2, trec din Bulgaria spre Bucureşti 7 aeroplane germane, în zbor mândru. O escadrilă. Se vede bine pe aripi crucea neagră. Emoţie generală. Sunt foarte sus. Peste o oră se întorc 4 şi începe o împuşcare generală, ele fiind mai jos. Fără rezultat. Se zice că unul ar fi fost doborât de artileria din pădure. Au aruncat 4 bombe pe la noi. Am văzut schija. Teribil. Tăioasă şi neregulată, trebuie să facă răni grozave. N-a suferit nimeni. Se zice că au aruncat şi la Daridor /?/ şi au rănit 3 soldaţi. Se mai zice că un sergent şi 2 soldaţi bulgari din reg. 33 din avanposturi au dezertat la bulgari cu o barcă. „Surpriza" e nostimă, acum când aeroplanele au văzut şirul de pontoane. Poate va fi salvarea noastră, răzgândindu-se ăi mari de a face o trecere pe aici. Seara generalul e speriat de frica de zepeline şi dă ordin sever să se facă întuneric. Aseară şi azi seara mâncăm la popotă şi ne culcăm devreme.

13/9 marţi

Ne sculăm degeaba la 5 1/4, căci comp. se ocupă de curăţenie. De la brigadă o corespondenţă colosală cu porcul tăiat la Flămânda de ai mei. Ce probleme îi preocupă pe D-lor! Oamenii fac curăţenie, spală. După masă va fi inspecţia colonelului. Pe la 10 a.m. trec aeroplane germane care aruncă bombe fără stricăciuni. Vin mereu care cu pietriş pentru drum şi artilerie. Inspecţia sumară trece ca o formalitate.

14/9 Miercuri

16/9 Vineri

N-a căzut nici un aeroplan. Ce păcat. De dimineaţă se aude o bombardare violentă departe. Aflu că artileria noastră bombardează malul bulgar: o fi pregătire?. Ghioaca pleacă şi scriu iar Emei. La 10 ne cheamă col. Hagi şi ne comunică că la noapte sau mâine noapte plecăm în baltă şi în noaptea de duminică-luni trecem noi cei dântâi. Revoc plecarea lui Ghioaca. Emoţie generală. Ce ne aşteaptă? Moarte în suflet la fiecare. Totuşi iau curajos măsurile necesare. Pentru a-mi omorî gândurile citesc *Les chouans* de Balzac. Seara aflu că s-a hotărât trecerea de Averescu pentru că n-ar fi trupe înaintea noastră şi e sigur că venim astfel în ajutorul celor din Dobrogea, al căror moral e foarte scăzut. Sergiu e desperat. Vrea să plece fără voie. Abia îl pot domoli puţin şi-l reţin.

17/9 Sâmbătă

Se apropie momentul fatal. Colonelul ne cheamă la 6 dim. – ordine de detaliu. Raniţele rămân aici. Trăsurile idem. Plecarea toţi pe jos. Se iau febril măsurile de plecare. Ce păcat că n-am cu cine trimite o scrisoare acasă. Scriu cu poşta. După multe ordine, paraordine, predăm raniţele la ora 12 ziua. La 5 conferinţa, şi, în sfârşit, la 7 seara ordinul definitiv de plecare. Col. Zotu emoţionat. Tensiune nervoasă la toţi. Plecăm la 9 seara într-un întuneric beznă (unii soldaţi aflând de plecare s-au cam cherchelit. Ce să-i faci?). Trebuie să sosim la 2 la îmbarcare. În pădure zăpăceală: ba înainte, ba înapoi. Mă rătăcesc cu compania în timpul când celelalte se urcă în bărci. Raportez prin Burcea; ordin să merg cu un transport ulterior. Dau în fine de com. 11 şi 12 (căp. Şerbănescu şi lt. Vasilescu) din Reg. nostru. Hotărăsc să merg cu ei. Speram mai multă ordine, dar să fie bine.

18/9 Duminică

Proastă dimineaţă pentru bulgari. Satul Priahovo e în flăcări de artileria noastră. Trage grozav şi urletul ghiulelelor e impresionant. Se aud puţine focuri de infanterie şi mitraliere. Se vede că e slabă rezistenţa şi din împuşcăturile care se depărtează, ai noştri înaintează. Trec în bărci şi pe pontoane 5 comp(anii) din regimentul 5 de rez. 20 Teleorman şi pe la Crucea Albă trupe noi. Suntem la Vârful de val. 0. Lungi. (?)

A trecut noaptea de marţi fără s-o pornim. Dimineaţa instrucţie. Pe la 8 1/2 trec 11 aeroplane germane care aruncă o mulţime de bombe. Toţi fugim în porumb şi în pădure. La noi nimic. La c.9 un mort şi 2 răniţi. Peste 20 de vite omorâte şi rănite. Mulţi locuitori răniţi, din cei de la vite. Stăteau masaţi la s(udul) satului. Ce incurie! Enervare generală şi emoţie. Am văzut 2 răniţi (civili) la ambulanţa noastră. Unul la 1 picior, celălalt la ambele. Se îngroaşă gluma din ce în ce. Totuşi noaptea s-au auzit bombardări şi aeroplanele au fost bombardate, dar nici unul n-a fost lovit. Se zice că ieri la Bucureşti au aruncat bombe şi au făcut vreo 200 de răniţi (Ce panică o fi fost în Buc. Vine Tănase cu o scrisoare care ce-mi face mare plăcere pe această parte, pe alta, mă înfioară suferinţele celor din Bucureşti care trec prin această panică teribilă din cauza aeroplanelor şi zepelinelor. Pe la 4 p.m. vine un aeroplan care bombardează cu vreo 8 bombe satul şi dă mitralieră. Ce panică! Sunt 6 morţi civili, 1 soldat şi vreo 8 răniţi. Apoi 4 vite omorâte şi vreo 15 rănite. Nu mai e glumă. Col. Hagi e fiert, mai ales că tot persistă ideea trecerii Dunării pe aci.

19/9 Joi

O lună de război. Ce gânduri mă trec. Câte victime! Şi cine ştie ce mai vine. Totuşi, curajos, mai găsesc vreme să citesc câte ceva. 2 plut(oane) sunt la lucru, iar 2 fac curăţenie. Stau în cantonamentul gospodăriei. Am trimis 20 lei p(entru) porcul tăiat în avantpost. Ce scandal pentru un fleac. Trimet o scrisoare la Bucureşti cu serg. S. Radu. După masă, ora 1, un aeroplan aruncă bombe. Eram culcat şi o zguduitură din temelii a casei mă scoală. Parcă ar fi căzut bomba în curtea de alături. Se aud bubuituri de tun, o baterie e pusă pe deal contra aeropl. şi trage. Se zice că a fost lovit şi-a căzut spre Puieni. Merg să văd ravagiile: 2 bombe au căzut la 800 şi 300 m de noi în drum şi o curte a popoţei Bat.I reg. 20 Teleorman. Teribilă explozie: un coteţ de lemn a dispărut complet. Răniţi: un subl. pioner, 1 soldat şi un cal la gât. Sfărâmăturile merg în sus, aşa că, culcat, eşti la adăpost. Panica e extremă. Se zvoneşte că azi noapte pornim. Lăzile sunt duse la căruţe. Pe la 8, pentru a evita aeroplanele, ni se dă ordin să ieşim din pontoanele ce ocupasem şi intrăm în pădure. Stăm şi aşteptăm. Ne protejează norocul, căci bulgarii nu trag cu artileria deloc. Sunt curajos şi aştept cu resemnare, deşi, ca tot omul, mă gândeam la biata Ema şi copii. Pontonierii afirmă că până la 12 va fi gata podul. Toaletă sumară pe ponton. Ceva mâncare şi răbdare. Din toţi, Sergiu are o figură disperată. Aflu că numai 6 răniţi avem deocamdată. De ce a fost greu, am scăpat. Informaţiile lui Averescu au fost bune. Ce mă speria, trecerea apei, s-a făcut uşor. De acum curajos înainte!

23/9 Vineri

Mă sculai mai târziu. Aseară abia a venit Ghioaca. Ce plăcere nespusă mi-a făcut scrisoarea Emei. Draga de ea! Abia acum pot aprecia cât mă iubeşte şi aş da 1/2 din viaţă ca, cel puţin, puţină vreme s-o pot face fericită cum merită. Ce tristeţe şi lipsă de încredere pe toţi. Şi vin mereu, ba ordine, ba rapoarte. Ar trebui o cancelarie ca la un tribunal. De asta sunt buni ăi mari, dar treabă serioasă nu ştie să facă nici unul. Din ce în ce mă conving de incapacitatea lui Zotu. Se zice că el singur ar fi zis că-i ramolit. Oamenii fac curăţenie. Timpul înnorat şi foarte rece. Tremuri. Citesc şi recitesc scrisoarea Emei! Ce bine îmi face! E vorba să mergem iar în avanposturi la Flămânda. Ce mizerie pe vremea asta cu noroaie până peste glezne şi cu monitorul pe Dunăre. Încep să simt o disperare amară în suflet. Ce război inegal. Duşmanul are toate tecnicile, noi nimic: dezorganizare, lipsă de unitate. Până şi poşta funcţionează mizerabil. Primeşti scrisori cu câte 15-16 zile mai târziu. Şi aşa vor să învingă pe germani! Văd din gazetele aduse din Buc.(ureşti) că nu se spune nimic despre retragerea noastră şi că, chiar la N(ord) ai noştri se retrag spre Câineni. Ce o să mai fie! După masă, pe la 2 1/2, deodată ordin să pornim în avanposturi. Înlocuim Reg. 33 care abia azi dim. a înlocuit pe Reg.20. Ce zăpăceală! Plecăm în zori în şir de unul de frica aeroplanelor care cam zbârnâie pe deasupra (şi care au făcut ravagii în baltă la trecerea convoiului) şi cu greu, după un marş lung (cam 14-15 km) ajung, după ce trec prin Flămânda, la locul sondei mari nr. 1, pe care o ocup. Tocmai acum, când scriu, ora 10 î.a. trec 3 aeroplane pe deasupra. Ce zbârnâit sinistru şi groaznic. Cade o bombă? Îl bombardează şi artileria noastră. Seara, la 8 1/2, schimb garda. Fac cart. Mă culc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ARTE PLASTICE

SESIUNEA NAŢIONALĂ DE ARTĂ DECORATIVĂ

Intruziunea ideologiei partinice în viaţa muzeală românească – ca de altfel în toate straturile culturii – a atins în anii 80 binecunoscutele cote aberante. Îndoctrinării excesive i s-a adăugat regimul draconic al autofinanţării care a contribuit la sporirea activităţilor propagandistice sau glorificatoare. Paralel, în raport de inversă proporţionalitate, interesul pentru cercetarea teoretică de specialitate a fost sistematic descurajat. Un deceniu ne desparte de ultima sesiune muzeală de artă. Dar iată că două instituţii îşi propun, anul acesta, să reînnoade firul sesiunilor de comunicări ştiinţifice: Muzeul de Artă din Constanţa pentru domeniul artelor plastice şi Muzeul Naţional Cotroceni pentru artele decorative. Prima, în ordinea desfăşurării, este sesiunea de artă decorativă care va avea loc în zilele de 24 şi 25 septembrie 1992 la Palatul Cotroceni.

Intenţia organizatorilor este ca noţiunii de artă decorativă să nu i se dea un înţeles restrâns. Aşadar, s-a dorit ca sfera comunicărilor să nu se limiteze la arta cultă, libertatea de opţiune mergând de la arta populară la cea industrială, cu singura condiţie ca fenomenul cercetat să se înscrie în filonul decorativismului. În acest context, şi-au anunţat participarea istorici de artă şi conservatori de la muzeele care deţin un bogat patrimoniu de artă decorativă – Muzeul Bruckenthal, Muzeul Peleş, Muzeul Naţional de artă, Muzeul Naţional Cotroceni, Muzeul Bran, Muzeul de Istorie şi Artă al municipiului Bucureşti – precum şi specialişti de la oficiile de patrimoniu, etnografi, designeri.

Înaintea altor considerente mai subtile, această *deschidere* a avut în vedere un nou fenomen, deocamdată incipient, dar care, în următorii ani, tinde să se adâncească: noua stratificare socială. Din punctul nostru de vedere, două sunt efectele redimensionării economico-financiare a societăţii pe de o parte, afirmarea statusului social al întreprinzătorilor şi al noilor îmbogăţiţi prin transformarea universului lor domestic şi instituţional; pe de alta, dificultăţile economice acute ale altor pături care vor recurge la limitare şi renunţare în condiţiile economiei de piaţă. Ambele aspecte se raportează la domeniul artelor decorative, în măsura în care unii vor vinde obiectele de preţ pe care le deţin, iar ceilalţi vor deveni beneficiarii acestora. Muzeele, dispunând de un buget modic, se văd deja concurate, în efortul de gestionare şi valorificare a patrimoniului artistic, de către consignaţiile de artă, mult mai competitive financiar. Veritabile organe aferente ale celor mai eficienţi economic, consignaţiile de artă sunt prezenţe normale într-o societate democratică, ele dirijând fluxul cererii şi ofertei pe piaţa de artă. Deocamdată, însă, cu mici excepţii, aceste magazine nu dispun de un aparat ştiinţific de expertiză şi evaluare, fapt care le micşorează credibilitatea, reducându-le la simpli intermediari. În plus, în lipsa unei legi a patrimoniului cultural-naţional, consignaţiile riscă să devină veritabile debuşeuri de scurgere a bunurilor de patrimoniu către exterior, profitându-se de ignoranţa sau de interesul celor care prestează astfel de servicii. De aici, importanţa unor manifestări culturale calificate, de tipul celei iniţiate de Muzeul Naţional Cotroceni, care îşi propune, fie şi indirect, să trezească interesul pentru artele decorative altfel decât din perspectiva tezaurizării sau a blazonului. Prin invitarea în auditoriu a unor oameni de afaceri, proprietari de magazine de artă sau colecţionari, se urmăreşte impunerea respectului cuvenit ideii de patrimoniu naţional, înţelegerea valorii estetice, istorice sau memorialistice a obiectelor şi, nu în ultimul rând, o deturnare a înclinaţiilor dinspre cumulativ spre contemplativ.

Pe termen lung sunt vizate colecţionarea pertinentă şi sponsorizarea culturală. Problematica individ-obiect nu se limitează însă la cercul restrâns al deţinătorilor de opere de artă sau la cel al cunoscătorilor. Prin implicaţiile ei, relaţia menţionată lasă urme asupra întregii societăţi. Fenomenul de sincronizare cu societatea de consum se produce sub ochii noştri şi el vizează numeroase aspecte de ordin cultural, moral, filosofic. Nevoia de a încerca plăcerea vizuală în cotidian, expansiunea dimensiunii estetice extra-muros îşi găsesc legitimitatea în dorinţa firească de a da existenţei umane un sens superior, în conformitate cu principiile de armonie şi echilibru, cu aspiraţia spre desăvârşire. După ce ani de-a rândul ne-am confruntat cu planificarea iraţională şi cu sistematizarea sălbatică, astăzi ne simţim ameninţaţi de invazia dughenizării care tinde să generalizeze un fenomen considerat până acum marginal – kitsch-ul.

Dar asupra acestor probleme şi a altora am putea reveni.

Constantin MARIAN

Ştefan LUCHIAN: Un zugrav

TEATRU

A murit moartea, măi!

Pentru a evita speculaţiile, precizăm că Teatrul „Masca", cu Mihai Mălaimare în ipostază de director, face parte dintre puţinele proiecte instituţionale în domeniul teatrului, apărute puzderie după 1990, care s-au dovedit valide sau măcar rezonabile. Obsesia intrării în Europa, transformată pentru mulţi dintre noi în obsesie turistică (pe raţionamentul impecabil că, dacă nu vine Europa la noi, ne ducem noi la ea), a născut hibrizi de tipul teatrelor franco-anglo-americano-române, idei nu mai bune de „ieşit în faţă" la vreo recepţie diplomatică, altfel fără valoare culturală. Cu asemenea proiecte geniale, n-ar fi exclus să ajungem ca în anii 1800 când existau la Bucureşti companii italiene, nemţeşti, greceşti (pe când la Atena nu exista aşa ceva), franceze, dar nici una în limba română. Un teatru de debuturi pe nume „Urmuz", pe care Mircea Marin a reuşit în timp record să-l pună pe picioare, dotându-l cu sală proprie, după un coşmar administrativ ce a durat aproape doi ani, este torpilat, în schimb, fără nici un cuvânt de mulţumire pentru fostul director, care şi-a sacrificat doi ani profesia pe care altminteri o făcea foarte bine. Grosolănia şi bunul plac „democratic" fac ravagii. Între aceste brutalităţi şi proiecte de hârtie pe care nu mai are rost să le înşirăm, un om de teatru autentic, Mihai Mălaimare, a reuşit să dea contur singurului fenomen teatral nou de după 1989, demn de luat în consideraţie – Teatrul „Masca" – luptând din răsputeri, cu mijloace permise şi nepermise (ca şi adversarii lui), să supravieţuiască.

A murit moartea, măi! seamănă destul de bine cu cel mai bun spectacol de până acum al lui Mălaimare, *Clovnii*, dacă nu cumva îl depăşeşte prin forţa de generalizare. În *Clovnii*, era preocupat – în contextul politic pe care îl ştim (spectacolul a apărut înainte de '89) – de condiţia precară a artistului, acum – urmăreşte condiţia omului în general. Îl reciteşte pe Creangă şi îl restituie fără vorbe multe în imagini teatrale memorabile, oferind articulaţii şi conexiuni imprevizibile. Profunzimea simplă a filosofului socratic care a fost Creangă îşi găseşte parcă pentru prima dată echivalentul teatral, într-o succesiune de tablouri fundamentale, pentru că ne vorbesc despre lupta omului cu infernul şi paradisul, despre dragostea ca moarte (şi invers, dacă vrem) în imagini percutante, de o simplitate cuceritoare. Eroul comun acestei succesiuni irezistibile de scene, singurul element de legătură într-un scenariu fragmentar ca structură dramatică este, să-i spunem, omul-român, sinteză de Dănilă Prepeleac, Ivan Turbincă şi Stan Păţitul (rol interpretat cu atâtea nuanţe şi atât de cuceritor de Mihai Mălaimare însuşi), în atitudinea sa fundamental optimistă, niciodată superficială în marile împrejurări ale vieţii. Spectacolele *Teatrului „Masca"* îmi par abia acum, prin acumulare, singura reacţie demnă de luat în seamă împotriva bunului nostru teatru instituţional pe care toată lumea se străduieşte să-l imite, nimeni să-l conteste. În teatrul său „de gest", care nu e numai atât, pentru că aduce în serviciul imaginii teatrale marioneta, păpuşile, clovneria, masca, pantomima, Mihai Mălaimare şterge frontierele dintre actor şi obiectele cu care lucrează ce devin prelungiri însufleţite ale acestuia. În cele mai bune dintre spectacolele sale – şi acesta este unul dintre ele – Mălaimare filozofează nu pentru a ne demonstra că este filozof, ci dovedind ca teatrul pe care îl face, în ciuda aparentei frivolităţi, este profund reflexiv. Deşi intenţia iniţială este să ne înveselească şi să ne deprindă cu o stare lucidă genuină, nu uită niciodată să adauge o picătură metafizică ce ne obligă să luăm în serios râsul fără griji, punându-l la îndoială.

Mircea GHIŢULESCU

FILM

UNDE PUBLIC NU E, NIMIC NU E

Urmăresc de câteva săptămâni dezbaterea iniţiată, oportun, de redacţia „Literatorului" privind destinul şi perspectivele cinematografiei româneşti, schimb de păreri transformat în gâlceavă de unii interlocutori convertiţi în beligeranţi.

În tensiunea aceasta, se pare că nu s-a realizat încă esenţialul: *că disputa nu mai priveşte persoanele, ci strategia supravieţuirii filmului românesc.* Disputa nu se duce în jurul d-lui Piţa, „personalitate (...) marcată de o blândă ambiţie (sic!), om inteligent, echilibrat... " şi, mai ales „modest – cum dezinteresat îl caracterizează adjunctul domniei sale de la tarkovskianul studio „Solaris" –, ci în jurul celor petrecute sub oblăduirea modestului demnitar.

Din acest punct de vedere, ni se spune că, în timp ce în ţările vecine producţia a stagnat, la noi s-au făcut vreo 20 de filme. Lucrul e, în parte, adevărat dar, spre deosebire de ţările vecine unde economia de piaţă a fost „implementată" în cultură fără cruţare, guvernul instaurat la noi – cum să-i spunem"? „criptocomunist?" „neocomunist"? „de centru-stânga?" etc. – a continuat, în virtutea inerţiei, să alimenteze cinematografia cu zeci şi sute de milioane. Sume importante în devize, cu care s-au importat producţii străine de atracţie, pentru a alimenta, din încasări, bugetul producţiei naţionale dar şi subvenţii consistente direcţionate spre bugetele studiourilor de creaţie. A fost o şansă unică pentru cinematografia noastră, de care într-adevăr nu s-a mai bucurat nici o cinematografie estică, dar singurul „merit" al conducerii C.N.C. în această privinţă a fost ratarea acestei şanse.

Ce s-a întâmplat cu banii? Au fost tocaţi, fără scrupule, pe aşa-zise „filme de autor" care s-au dovedit, – dacă exceptăm *Hotelul de lux* al D-lui Dan Piţa - fără valoare. Asemenea rateuri scrobite au dus la pierderea credibilităţii filmului românesc, la îndepărtarea publicului. Ni se mai spune că era de aşteptat să se producă scăderea numărului de spectatori în condiţiile concurenţei acerbe cu filmul străin, cu explozia presei scrise şi audio-vizuale, cu spectacolul străzii în ebuliţie şi cu pirateria video. Dar statistica indică nu o scădere relativă, ci o prăbuşire, o degringoladă, ceea ce e cu totul altceva. Regizoarea Malvina Urşianu cita, nostalgic, cei 80 milioane de spectatori anual ai filmului românesc anterevoluţionar. Noi suntem sceptici, ştim că DRCDF-ul umfla asemenea cifre, aşa cum arunca şi Ministerul Agriculturii praf în ochii „organelor" cu recoltele record. Dar cei 5.800.000 spectatori intraţi la filme româneşti în 1991 sunt o realitate indubitabilă, după cum o realitate este şi că în prima jumătate a acestui an n-au mai văzut producţii „Cinerom" decât 122.612 ultimi mohicani ai cinefiliei. Comparaţia dă întreaga dimensiune a catastrofei produse. Filme neînţelese la vremea lor au existat în toate cinematografiile; o întreagă cinematografie neînţeleasă devine însă un nonsens: unde public nu e, nimic nu e.

În ce-l priveşte, fostul preşedinte al C.N.C. n-are complexe: „Falimentul cinematografiei? Să fim serioşi!" – declara, într-un interviu. „Cu mai mult sau mai puţin talent, regizorii noştri trebuie să facă film!" – perora domnia sa. De ce? Într-adevăr, de ce trebuie să facă filme un regizor cu mai puţin talent? Şi de ce, prin consens tacit, să facă toţi filme „de artă"? Dacă toată lumea face „artă", cine mai suportă luxul unei industrii lipsite de desfacere? Desigur, statul – în concepţia cineaştilor consumatori.

Se putea descurca, oare, cinematografia noastră, cu investiţia iniţială, fără să întindă mereu, umil, mâna la Guvern pentru a-i suplimenta „libertatea creaţiei"? Noi credem că da, dacă ar fi promovat un echilibru înţelept între filmul de atracţie comercială şi cel de autentică ambiţie artistică. D-na Malvina Urşianu e de altă părere: „Cei care îşi închipuie că valoarea filmului românesc stă în producţia de consum se înşeală" – ne asigura ea în precedentul număr al „Literatorului". „Nu pot fi concurate marile case din Occident" mai spune domnia sa, referindu-se la o anume specie a filmului comercial. Dar d-na Urşianu pare să nu ştie că recordul de public în sălile noastre, din 1990 încoace, n-a fost nici al lui *Emmanuelle*, nici al lui *Robocop*, nici al lui *Karate-Kid*, filme făcute să spargă casele de bilete, ci al *Liceenilor Rock'n Roll*, semnat de regizorul nostru Nicolae Corjos. Violent contestat de critică, vulnerabil la analiza estetică, filmul a înscris, totuşi, neîndoielnic, o performanţă de marketing, uimitoare pentru o cinematografie care abia se adaptează economiei de piaţă. Din cele aproximativ trei milioane de bilete vândute, s-ar mai fi putut realiza încă cel puţin un alt concurent la Leul de San Marco şi încă un film de consum.

Orice producător cu minim spirit gospodăresc l-ar fi împins pe dl. Corjos, cît mai iute, pe platou, într-o nouă antrepriză aducătoare de fonduri băneşti. Îngroziţi de performanţă, „producătorii" noştri îl ţin însă de doi ani de zile în marginea careului. În 3 aprilie 1992, dl. Piţa proclama chiar, incoruptibil: „Ce filme trebuie făcute? Nu de tipul *Liceenii Rock'n Roll*", adăugând liniştitor: „Beneficiem de o subvenţie de la stat". Şi dacă fântâna seacă? Şi dacă, ostenit de a constata că subvenţionează cu zeci de milioane filme submediocre, care nu aduc în săli nici zece mii de spectatori, dacă Guvernul smulge atunci masca de oxigen de la gura mediocrităţii cu pretenţii, ce se întâmplă? Lucrul cel mai firesc: cade conducerea C.N.C. şi vin oameni noi, capabili să gândească activ producţia cinematografică şi s-o pună, pe cât posibil, pe propriile ei picioare.

Cât despre dezordinea care a domnit în gestiunea studiourilor de creaţie, despre regizorul-director care şi-a ţinut timp de doi ani un film în pregătire fără să toarne un cadru, dar tocând câteva milioane, despre un altul care şi-a transformat studioul în atelier exclusiv al creaţiei personale, sub ochii îngăduitori ai „superiorilor" săi, despre abuzul de putere, despre umflarea artificială de personal în aparatul central – despre toate acestea abia trebuie să începem a discuta. Aşa că nu de persoane va fi vorba, ci de un mod nou de a administra şi a concepe cinematografia românească. Iată şi pentru ce s-a pronunţat Adunarea UCIN a cărei legalitate statutară este în afara oricărei discuţii, de vreme ce acei care o contestă astăzi *şi-au susţinut* atunci candidatura.

Prin noua conducere a CNC-ului, pe care o sperăm în afara grupurilor de presiune constituite, a venit timpul controlului luminat al producătorului profesionist şi al promovării valorilor autentice, timpul în care talentul să readucă publicul în sala de cinematograf. Măcar pentru început, prioritatea intrării în producţie trebuie s-o aibă cineaştii capabili de credibilitate, cei care nu s-au compromis şi criteriul trebuie să fie nu juriile complice ale UCIN-ului, ci numai publicul, la care nu s-a referit aproape nici unul dintre participanţii la discuţia din „Literatorul". Lucru semnificativ pentru o mentalitate căreia i-a bătut ceasul...

Tudor CARANFIL

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ISTORIE LITERARĂ

Al. PIRU

Un opuscul de Bolintineanu

Dispariţia imunzilor cenzori de la secţia de aşa zisă cultură a P.C.R., care n-au ezitat să intervină până şi în opera lui Eminescu, croşetând mai toate ediţiile critice sau de autor (n-a scăpat nici Arghezi), a făcut posibilă apariţia ultimului volum, al XII-lea, din ediţia de *Opere* Bolintineanu îngrijită de Teodor Vârgolici, începută acum unsprezece ani. Volumul conţine trei pagini eliminate din volumul al X-lea de publicistică editat în 1988, poezii recent descoperite din periodice printre care una, *De la Tisa pân la mare*, din 1867, prevesteşte *Doina* lui Eminescu, trei articole cu titlul *Cronica săptămânii (Eumenidele*, 1866, nr. 7,8,9), o scrisoare către Ion Brătianu şi şase scrieri propagandistice publicate în broşuri (*Les Principautés Roumaines*, Paris, 1854, *L'Autriche, La Turquie et les Moldo-valaques*, Paris, 1856, *Cestiunea Unirii la Constantinopole*, 1861, *Domnii regulamentari şi istoria celor trei ani de la 11 februarie până astăzi*, 1869, *România roabă la austro-maghiari?*, 1869 şi *Cartea poporului român*, acelaşi an. Bolintineanu era nu numai poet, prozator şi dramaturg, dar şi jurnalist impenitent, scria mult şi repede. În cei numai 53 de ani pe care i-a trăit, a scris 20 de volume de poezii, 3 romane, 5 volume de impresii de călătorie, 11 piese de teatru, 7 biografii, 8 scrieri de propagandă şi a tradus din Herodot şi *Mizerabilii* de Victor Hugo (în colaborare), a publicat în total peste 50 de volume.

Pentru modul cum înţelegea Bolintineanu, fost ministru şi consilier intim al lui Cuza, din 1866 retras din viaţa politică, să apere interesele ţării, alegem opusculul din 1869, *România roabă la austro-maghiari?*

Se ştie că numai cu doi ani în urmă luase fiinţă sistemul dualist austro-ungar înglobând nu numai Transilvania, dar şi Banatul. Ambele provincii dacice fuseseră cucerite de unguri în secolele XI-XIII. După bătălia de la Mohacs (1526), atât Ungaria cât şi Banatul au fost prefăcute de turci în paşalâcuri. Din 1541 Transilvania a devenit regiune autonomă sub suzeranitatea turcească. După pacea de la Karlovitz (1699), Transilvania a intrat în Imperiul habsburgic, în 1765 dobândindu-şi rangul de Mare Principat. După 1718 a fost şi el cuprins în Imperiul habsburgic având până în 1778 administraţie germană. Populaţia ambelor ţinuturi aflate sub stăpânire străină a fost întotdeauna majoritar românească. Teza lui Bolintineanu este că încercările de expansiune ale ungurilor în Ţările Româneşti s-au soldat permanent cu eşecuri, ungurii înşişi aflându-se de altfel multă vreme sub dominaţie străină, turcească sau germană, fie şi sub forma monarhiei dualiste: „Când se încoronează imperatorii Austriei şi Ungariei, îşi începe Bolintineanu scrierea sa, se rădică între alte stindarde, ca trofee, stindardele românilor de dincoace de Carpaţi şi numele patriei românilor nu se uită a se recita printre numele ţărilor vasale la Ungaria. Un vis dulce de concheranţi, care ar fi frumos dacă nu ar fi ridicol!" Situaţia este cu totul alta: „În trei secoli, românii au avut bătălii contra ungurilor, totdeauna românii au învins pe unguri, o dată ungurii n-au câştigat o bătălie." Este tema cărţii pe care autorul, servindu-se de izvoare interne şi externe (*Cronografia* lui Sebastian Münster, *Historie de la Valachie* de M. Kogălniceanu, *Chronicon hungarorum* de Turócz, *Geschichte der Ungarn* de Fessler, *Geschichte der Wallachei* de Engel, *Letopiseţul Ţării Moldovei* de Ureche şi Miron Costin în redacţia lui Nicolae Costin) o susţine exemplificând.

Întâia înfrângere a ungurilor pe pământ românesc a avut loc la Posada în Ţara Românească. Oastea regelui Carol Robert d'Anjou a fost zdrobită de soldaţii lui Basarab I Întemeietorul, în munţi, cu o ploaie de săgeţi şi pietre în anul 1330, după cum arată o miniatură din *Cronicon Pictum*, izvor contemporan. Regele a scăpat cu fuga, din toată armata rămânându-i doar atâţia oameni câţi lua cu el la vânătoare. A doua bătălie câştigată de români contra ungurilor a avut loc la Baia în 1467 cu Mateiaş Corvin, fiul lui Iancu Corvin de Hunedoara, şi Ştefan cel Mare. Ungurii au pierdut 12.000 de oşteni, iar regele a fost de trei ori rănit scăpând doar cu fuga. Bolintineanu foloseşte prilejul pentru a lăuda curajul femeilor românce în frunte cu mama voevodului, Oltea (numele ei se află înscris pe un Evangheliar dăruit de Ştefan cel Mare bisericii din Borzeşti, azi la mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos). Memoria luptei o păstrează *Istoria Poloniei* de Jan Dlugosz şi *Originea şi istoria poporului polonez* de Marcin Kromer, ultimul citat şi de Bolintineanu. Alte războaie cu ungurii le-a purtat fiul lui Ştefan cel Mare, Petru Rareş, la Feldioara şi Prejmer (1529) încât putea să spună peste tot că a cucerit Transilvania „cu sabia", dar deşi adăuga că n-are de gând s-o dea nimănui, a făcut pace cu regele Ioan Zapolya. Trecem peste expunerea altor victorii ale românilor mai puţin însemnate, pentru a ne opri, cum o face autorul însuşi, asupra epocii lui Mihai Viteazul, cel care pentru prima dată a reuşit să înfăptuiască unirea Ţării Româneşti cu Moldova şi Transilvania. Ioan Zapolya moare în 1540. Lasă la tron pe fiul său, Ioan Sigismund Zapolya, ca minor tutelat de mama sa, Elisabeta. Transilvania devine principat autonom, unit în 1551 cu Austria pe tronul căreia se află până în 1556 împăratul Ferdinand de Habsburg. Ca principe al Transilvaniei se instalează din 1571 Ştefan Bathory, urmat din 1576 de fratele său, Cristofor, iar din 1581 de fiul acestuia, Sigismund Báthory, de trei ani principe când pe tronul Ţării Româneşti se urcă Mihai Viteazul. Autoritatea lui Sigismund e întreruptă cinci luni în 1598 de Rudolf, împăratul Austriei, şi schimbată în martie 1599 cu aceea a vărului lui Sigismund, Andrei Báthory, ucis la 28 octombrie 1599. Abia la 22 septembrie 1600 a fost recunoscut principe Rudolf. Cu puţin înainte Mihai cucerise Moldova, a putut să proclame deci Unirea celor trei ţări sub un singur steag. Învins la Mirislău, în 1600, triumfă deplin la Guruslău, un an mai târziu, dar este asasinat mişeleşte din ordinul generalului austriac George Basta. Expunând amănunţit faptele, Bolintineanu încheie: „Bătălia (de la Guruslău) începe sângeroasă şi se termină prin sfărâmarea întreagă a ungurilor. Mihai cu românii în fugărire le ucise 10 mii de oameni pe când el nu perdu decât câteva sute. Era răzbunat. Dar peste câteva zile căzu sub cuţitul asasinului Basta. Familia sa fuse robită; dar România nu se robi ungurilor nici germanilor." Nici mai departe, enumerând pe scurt relaţiile cu Marele Principat al Transilvaniei până la apariţia statului dualist Austro-Ungaria care îngloba în chip samavolnic provincia de peste munţi, după ce Ţara Românească se unise cu Moldova sub Alexandru Ioan Cuza, fără Bucovina, ocupată de Austria în 1775, şi fără Basarabia, ocupată de ruşi în 1812, Bolintineanu conchide încă o dată clar: „Din toate aceste fapte istorice se dovedeşte că românii din Principate nu au fost niciodată vasali, nici la unguri, nici la germani, că în toate bătăliile ce românii au avut contra ungurilor, românii au fost învingători. Că pretenţiile ruginiţilor din Transilvania şi Ungaria despre dreptul de posesie în Principate şi la gurile Dunării sunt nişte copilării care nu merită nici atenţie. Sunt faptele care vorbesc."

Ştefan LUCHIAN, Cap de bătrîn

Desigur, în 1869, Bolintineanu, rămas consecvent ideilor Unirii, militând doar pentru o alianţă cu Franţa care ne ajutase la înfăptuirea ei, nu vedea posibilă o apropiere nici de Austro-Ungaria, nici de Rusia, insista mai ales asupra iluziei expansioniste maghiare: „Românii şi ungurii, scria el, sunt două insule în mijlocul a două oceane: slav şi german. Era în interesul comun totdeauna o bună înţelegere. Acea bună înţelegere a lipsit, căci Ungaria nu a fost dreaptă pentru popoare şi a cerut libertatea în faţă cu Austria ca să oprime la rândul ei pe celelalte naţiuni. Revenind la starea veche de predomininţă asupra celorlalte naţii, fără a câştiga însă adevărata şi deplina autonomie, se lasă a se târî de o idee iluzorie de conchista Principatelor. Această ambiţie, în cele din urmă zile a putut face mult rău Principatelor..."

O clarviziune a faptelor care, la trecerea a peste 130 de ani, nu poate fi negată.

Meridianele limbii române

TATĂL MEU FIERARUL

Mi-e dor de tine care mi-ai fost tată
în trecut în vis în altă viaţă
acum brumă, negură, dimineaţă.
Eşti nevăzut, neauzit, numai lacrimile de acolo
ard aerul de aici
şi tu câteodată când întinzi prin somn
braţele reci de urzici.
Ştiu, nu vrei să mă sperii şi chiar
nici nu mi-e teamă
de oasele tale, de sângele tău
de aramă.

Ştiu că eşti departe, în roşia vale
cu toiagul de ceaţă în mâini
întors la metale.

RONŢĂITUL CREIONULUI

În casa veche
pisica trecea cu un foşnet
de ierburi uscate.

Cărţile deschise
dormeau pe mese.

Ca un şoarece
se-auzea ronţăitul creionului.

Eram singuri.
Focul tresărea în sobă
ca un câine în somn.

SPRE DIMINEAŢĂ, SPRE MOARTE

Mi se sfâşie inima de singurătate:
unde-aţi rămas, ticăloşie şi bunătate?

Nu te mai regăsesc, drum de întoarcere
te-am pierdut, duh bun al speranţei
unde sunteţi, remuşcări, amintiri
şi voi toate semne ale vieţii?

Şi tu, pasăre neagră, memorie cu două capete –
unul întors spre dimineaţă, altul spre moarte
nu mai pluteşti, nu mai vii pe umărul meu
să-mi arăţi drumul spre cetate

MESERIA EXILULUI

Mama intră singură în bătrâneţe
tatăl pleacă zâmbind în moarte
în timp ce fiul departe
învaţă meseria exilului.

Şi numai uneori nopţile
amintirea mirosului
din casa bătrână
îl trezeşte din somn.

Roxandra NICULESCU
Germania

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Dan SIMONESCU:

„Vechi și noi probleme ale editării textelor vechi"

— Domnule profesor, perioada interbelică a constituit pentru dv. perioada cea mai fecundă în studierea literaturii române vechi. Înainte de a ne dezvălui câteva aspecte inedite legate de biografia cărților dv., am dori să caracterizați, succint, mediul intelectual interbelic.

— Când am venit la București și m-am înscris la facultatea de litere și filozofie, am cunoscut câțiva profesori de reputație mondială: Ovid Densușianu, Ion Bianu, întemeietorul Bibliotecii Academiei, era marele profesor de analiză literară, Mihail Dragomirescu și spre sfârșitul studiilor mele universitare s-a adăugat la aceștia și I. Aurel Candrea, care era un etnograf desăvârșit, încât în mediul acesta, pe care îl reprezentau acești patru stâlpi ai științei românești, m-am format eu, în special sub îndrumarea lui Ion Bianu, care a fost și profesorul meu și care, împreună cu urmașul său la catedră, Nicolae Cartojan, m-au numit asistent la Universitate, în 1927. Aceștia doi, în mod special, mi-au fost foarte apropiați și am conlucrat cu ei.

— Întotdeauna viața, culisele, au incitat curiozitatea și, poate, din acest unghi, am dori să ne reamintiți câteva prietenii – prietenii în domeniul literelor din acea vreme.

— Am fost coleg la facultate și mi-au rămas prieteni: George Baiculescu, care conducea secția de periodice în Biblioteca Academiei. El îmi atrăgea atenția asupra unor publicații periodice neinventariate în fondul bibliotecii, încât am avut ocazia să cercetez datorită lui reviste mai puțin cunoscute.

Altul a fost Gheorghe Cardoș. Foarte bun cercetător, colecționer încă de atunci de cărți vechi, de manuscrise vechi. După un timp am venit eu în locul lui la Academie, șef al secției de cărți românești vechi și colaborator al lui Bianu la volumele III și IV din *Bibliografia Românească Veche*.

— Și pentru că a venit vorba despre această lucrare deosebit de importantă, mi-aș permite, domnule profesor, să vă întreb care au fost criteriile care au stat la baza selecției?

— Criteriile au fost fixate de Bianu și de Nerva Hodoș, încă de la imprimarea volumelor I și II din *Bibliografia Românească Veche*, încât eu, în volumul III și IV, a trebuit să accept criteriile lui. În primul rând, ne-am oprit la cărțile tipărite între anii 1508-1830. Aceasta este perioada veche a cărții românești tipărite. Am introdus în bibliografia românească veche tot ce s-a tipărit în limba română și în limbi străine pe teritoriul Țării Românești, Moldovei, Basarabiei, tot teritoriul românesc care a orientat publicarea de cărți indiferent de limbă. A funcționat criteriul teritorial. Al doilea criteriu a fost limba: să fie publicate în limba română chiar de autori străini. Al treilea criteriu a fost cel referitor la cărți străine tipărite în afara hotarelor țării, dar de scriitori români sau despre români. Și la acest criteriu eu am adăugat și un altul: cărțile publicate despre noi în diverse țări și de autori străini. Nu l-am pus în aplicare în volumele tipărite, dar într-o conferință rostită la Institutul de istorie al Academiei Române l-am expus și susținut argumentat, științific. Acesta, deocamdată, nu s-a pus în aplicare, dar este în obiectul de cercetare al bibliografilor de la Academie.

— Domnule profesor, am dori să ne oprim puțin asupra perioadei când ați lucrat la Institutul „Iorga" și să vă referiți la cronicile medievale. Se pare că ați fost inițiatorul conturării unui program întreg de reeditare a literaturii vechi. În ce a constat acest program și care au fost avatarurile aparițiilor scrierilor din literatura noastră veche?

— Când am venit eu de la Iași, în 1952, la București activa, la Institutul de istorie, ca șef de secție, Ion Ionașcu, profesor de istoria românilor. I-am propus ideea de a întemeia colecția *Cronici medievale ale României*. Și, într-adevăr, am lucrat la această secție până la plecarea mea de la institut, prin pensionare. Și pe urmă am trecut iarăși la Universitate, rechemat, la catedra pe care am înființat-o, de biblioteconomie. Specialitatea mea în româna veche era predată în momentul acela la facultate de Piru și a trebuit, deci, să creeze un alt post și s-a creat postul de profesor de științe bibliologice, în care am predat până la a doua pensionare, care a fost în 1972.

— Am dori ca despre acea perioadă, o perioadă mai tulbure din existența dv., să discutăm în mod aparte. Deci, să revenim la programul de reeditare a cronicilor.

— Munca la sectorul acesta de cronici medievale a început prin transcrierea vechilor manuscrise de cronici. Un colaborator devotat a fost doamna Aurora Ilieș, pe care am luat-o coautoare la munca mea de transcriere a vechilor cronici medievale, care se găseau în manuscrisele Academiei. Un alt cercetător, și el marginalizat, de la Universitate, și trimis la Institutul de istorie, a fost Constantin Grecescu, care era asistentul de istorie a românilor al lui Constantin C. Giurescu și cu el am editat *Letopisețul Cantacuzinesc*. A fost prima cronică editată de mine în cadrul Institutului de istorie. Critica textelor era preocuparea mea deosebită; adică, în afară de manuscrisul ales de noi drept cel mai bun, care era în jumătatea superioară a paginii, trebuia să fie urmat în jumătatea inferioară a paginii de valențele date de diferitele copii ulterioare. Noi am fost surprinși să întâlnim în aceste variante adaose de copiști, de scriitorii, care citiseră cronicile și au intercalat pasaje, încât ediția asta cu aparat critic a fost de mare folos pentru cercetarea cronicilor noastre. Și în felul acesta am urmat volumul de cronici medievale ale României, o cronică moldovenească a lui Pseudo-Amiras, tot cu aparat critic. Eu am exclus principial orice editare a unui singur manuscriptum. Trebuia să dăm și variantele, de multe ori veneau cu intercalări necunoscute, interesante, ale copiștilor, încât numai edițiile cu aparat critic au fost preocuparea mea.

— Au existat impedimente în cercetarea și publicarea unor cronici medievale?

— A fost în editarea cronicii lui *Pseudo-Amiras*, e vorba de *Cronica Moldovei*. Există un pasaj acolo, în care se arată intervenția unor locuitori ai Iașului, evrei, împotriva creștinilor, împotriva copiilor mai ales, creștini. S-a pus întrebarea, ce facem cu acest pasaj. M-am adresat lui Al. Graur, care era președintele secției de limbă și literatură la Academie. Și acesta a spus să nu excludem nimic, să inserăm pasajul așa cum este, dar să-l interpretăm în studiul introductiv. Și așa am făcut, încât a apărut cronica integrală și cu acest pasaj, care nu știu cât de exact, de adevărat era, dar noi l-am pus, fiind în originalul manuscris al cronicii medievale. A fost singurul impediment în cercetarea de la Academie, însă a fost un impediment mai supărător când am vrut să reeditez teza mea de doctorat *Literatura de ceremonial*. Ceremonialul nostru vechi era în mare parte religios. La numirea domnilor participa și mitropolitul, care da binecuvântarea urcării lui pe tron; la diferitele sărbători apărea iarăși intervenția clericală a bisericii. La reeditare, mi s-a cerut să renunț la aceste pasaje care ofereau obiceiuri vechi cu caracter religios. Eu am refuzat să primesc această condiție și teza n-a apărut în a doua ediție, deși este foarte mult citată și solicitată, epuizată, firește, de mult. Literatura veche românească, în bună parte religioasă, a suferit din cauza unor pretenții, care veneau „de sus", de a exclude tot ce era religios din cultura românească veche. Așa, de exemplu, curios, mi se impunea să nu vorbesc de Dosoftei, mitropolitul Moldovei, ca poet. Trebuia să șterg mitropolitul Moldovei. Mi s-a interzis să vorbesc despre Antim Ivireanul, ca mitropolit al Țării Românești. Să vorbesc despre el ca autor de predici, dar să exclud ierarhia lui bisericească, de mitropolit al Țării Românești. Au fost impedimente de acestea, datorită inculturii conducerii țării noastre în perioada aceea.

— Pentru că, vrând-nevrând, un aer de tristețe s-a inoculat în sufletul nostru, vă propun să nu-l depășim și să amintiți perioada grea pentru intelectualitatea românească, perioadă în care mulți, foarte mulți oameni de cultură au fost marginalizați cu intenție. Printre marile personalități, v-ați numărat și dv. Am dori să conturați câteva impresii, însă privind cu detașare acea epocă plină de vicisitudini.

— Direcția de cenzură din Ministerul Culturii era suverană, încât oprea orice era de natură religioasă. S-a cerut iarăși să încurajăm elementele tinere. Nu era rău lucrul acesta și eu am ajutat pe asistentul meu de la Iași, timp de zece ani, Lăzărescu, să activeze în domeniul științei și la București, pe Corneliu Dima-Drăgan, care începuse foarte bine în domeniul bibliologiei, dar a plecat în Canada și a început să facă politică. Într-o zi, deschizând ușa apartamentului a fost împușcat. Așa a murit asasinat un cercetător serios în domeniul bibliologiei și culturii medievale. În scurta sa viață, el a publicat lucruri valoroase și acuma suntem pe cale de a le aduna într-un volum, pentru că merită să fie publicate. Altfel, impedimente n-am mai avut, pentru că eram cunoscut ca o personalitate care nu poate fi manipulată în felul cum ar fi dorit ei și mi-am văzut de lucru. N-am publicat însă prea mult.

— Această perioadă de marginalizare s-a repercutat asupra capacității dv. creatoare? Mă gândesc că, poate, v-a dezarmat. Ceea ce ați scris ați putut publica în acea perioadă de răstriște? S-o numim așa, pentru că nu greșim.

— Mi-am revăzut articolele care au trecut peste unele obligații editoriale. Și am publicat în ultimul moment un volum de studii foarte bine primit de cercetarea științifică, *Contribuții*. Acolo am adunat mai multe articole revăzute, refăcute, și cu probleme de cultură și literatură românească veche, necunoscute. De exemplu, literatura parenetică, literatura care recomanda sfaturi, în primul rând sfaturi celor care aspirau spre posturi înalte de domnitori, de boieri, posturi în administrația țării. De asemenea, începuturile oratoriei românești pot fi datate în primii ani ai secolului XVIII, prin discursuri mici, ocazionale, rostite la curtea domnească în ajunul sărbătorilor mari, sau de Anul Nou, când asista tot Divanul împreună cu domnitorul, cu soția lui. Cu acest prilej, am descoperit că un strămoș al Văcăreștilor, al scriitorilor Văcărești, a fost autor de mici discursuri ocazionale, dintre care unele au fost rostite chiar de el. Pe acelea le-am publicat în acest volum, *Contribuții*. Am reeditat *Cronica lui Mihai Viteazul* scrisă în limba latină de un silezian, Baltazar Walter, era publicată într-o limbă etimologistă. Papiu Ilarian se ocupase de editarea acestei cronici, dar în limba română, aflată sub influența curentului latinist. Eu am retradus-o și am comentat-o într-un studiu *Domnia lui Mihai Viteazul reflectată în dierse cronici românești*. E un studiu publicat în *Contribuții*.

— Domnule profesor, anul 1963 se parte că a însemnat un moment de dezgheț ideologic. Ce a însemnat pentru profesorul și cercetătorul Dan Simonescu acest moment, să-l considerăm de răscruce?

— Noi, ca profesori universitari, eram obligați să urmăm un curs de ideologie marxist-leninistă. Nu se cerea și aplicarea ideologiei acesteia în cercetările noastre, mai ales cele publicate, însă în cursurile ținute la Universitate eram obligați să facem o prezentare în lumina materialismului istoric. *Am luat din materialismul istoric ceea ce era necesar pentru stabilirea unei atmosfere de cultură românească veche. Atât.* Dar s-a accentuat această necesitate de a coborî și-n mediul cultural al vremii, când am prezentat și activitatea lui Dimitrie Cantemir. Dimitrie Cantemir sfârșea prin activitatea lui obligațiile feudale ale structurii noastre social-politice de atunci și se îndrepta spre o accepție mai modernă a istoriografiei, încât, în câteva lecții închinate lui Dimitrie Cantemir, am fost nevoit să aplic și aceste principii ale materialismului istoric și dialectic.

— O periodizare a literaturii vechi, fără îndoială, ar incita o discuție mult prea amplă. De aceea, vă adresez o întrebare scurtă: Dimitrie Cantemir face parte din literatura veche sau modernă? (Răspunsul să expună, evident, concluziile cercetărilor dv.):

— Istoria literară a impus anul 1780 ca sfârșitul literaturii vechi și începutul literaturii moderne. Pentru că se afirma în jurul acestui an o activitate a scriitorilor ardeleni, care studiaseră în Italia, la Roma, și aduceau într-adevăr în cultura română veche idei noi de latinitate a limbii și a poporului român, de nevoia de a face prin școli o cultură înaintată a poporului. Literatura veche continuă, însă, și după 1780. Sunt cercetători și scriitori care rămân încă în mentalitatea medievală, feudală. Între aceștia este și Ienăchiță Văcărescu, care e la răscruce de epoci: epoca veche și epoca modernă.

— De-a lungul activității dv., ca profesor, ați fost invitat de nenumărate ori să țineți conferințe la marile universități din lume. Cum era privită cultura română peste hotare în perioada dictaturii; zic dictatură, gândindu-mă la întreaga perioadă de 45 de ani.

— Mai întâi, o observație. N-am fost invitat să vorbesc chiar la multe universități străine. Numai la două: una de la Torino, unde era profesor prietenul meu, Mario Rufini, care mi-a încredințat două ore la universitatea din Torino, unde am expus aspecte din periodizarea literaturii române, ajungând până la literatura contemporană. Nu era considerată favorabil cultura și literatura română contemporană în epoca aceea, pentru că ei știau că nu aveam libertatea gândirii și a exprimării, așa cum o simțeam și o doream noi, încât pentru noi era și un prilej de a evada cu idei personale mai curajoase, pentru că apăreau în străinătate, nu în hotarele noastre, însă venea des la București și era încurajat de publicațiile religioase ale noastre, unde a publicat multe studii de valoare și era apreciat de clericii mari, de mitropoliții din România, de Justinian, de Nestor.

— Străinătatea, însă, nu vedea cu ochi buni îngrădirea de exprimare și de gândire a noastră, a celor de aici.

În ultimul timp, se crease la București o revistă *Glasul țării*, care publica în special pentru românii din străinătate, din emigrație. Publica și opere ale scriitorilor din țară, foști deținuți politici. Între aceștia a fost și Nichifor Crainic. Nichifor Crainic publica des la *Glasul țării* și acum, de curând, o editură nouă, a lui Dan Zamfirescu, a publicat și poezii scrise de Nichifor Crainic în închisoare. Eu am publicat la *Glasul țării* despre cronicari, pentru că se adresa românilor din străinătate. La Paris, o dată, am văzut la lada de gunoi *Glasul țării* și i-am spus gazdei, unde eram, un român: „Cum arunci *Glasul țării* la gunoi, că asta e o revistă bună?" „A! - zice - e o porcărie, publică numai ce vreți voi, nu ce gândiți voi, publică ce sunteți obligați, nu ce vreți voi." În Basarabia am fost când pregăteam teza de doctorat. În teza mea de doctorat e un pasaj în care se arată că scena spălării picioarelor Mântuitorului de apostoli se practică și acum, rar, la Chișinău și cum eram la Iași m-am dus să văd scena și, într-adevăr, la Chișinău, mitropolitul de atunci i s-au spălat picioarele de către monahii de la mitropolia din Chișinău. A fost o scenă la care am asistat că mă interesa și mi-a plăcut atmosfera de atunci din Basarabia. Era Basarabia noastră înainte de 1940; mi-au plăcut și cartierele românești, m-am plimbat mult în tot orașul; parcă vedeam Iașul, parcă vedeam Bucureștiul. Era spirit românesc absolut.

— Pentru a mă circumscrie ultimei idei pe care ați formulat-o, v-aș adresa o altă întrebare: Cum s-a păstrat spiritualitatea românească în provinciile românești de dincolo de granițele actuale ale României?

Este un subiect foarte frumos. O întrebare pusă mie cu tâlc. Datorăm această continuare a spiritului românesc dincolo de hotarele noastre așa-ziselor lectorate românești atașate pe lângă universitățile străine. Inițiativa aceasta a luat-o Alexandru Marcu. Era ministru al culturii și el a înființat primele lectorate române la universitățile străine. Dintre aceștia, unii mi-au fost elevi și aș vrea să-i amintesc, că ei au întreținut o atmosferă favorabilă culturii românești, în posturile pe care le aveau acolo. Aș aminti în primul rând pe Emil Turdeanu, care a fost profesor mai târziu, la Paris, și pe urmă organizatorul Bibliotecii Române a Institutului de limba și literatura română de pe lângă Sorbona, post pe care apoi l-a cedat soției lui, Letiția Cartojan, fata lui Nicolae Cartojan. În afară de Turdeanu, care și-a publicat două volume despre români, aș aminti pe Alexandru Ciorănescu. El plecase în Spania, la Madrid, și, mai târziu, i s-a oferit o catedră universitară la Tenerife, în insulele Canare, unde se mutase. Sunt în corespondență cu el, se ocupă foarte mult, cercetează, deși e înaintat în vârstă și el. A publicat o traducere a *Divinei Comedii* a lui Dante, în cea mai plăcută și cea mai frumoasă limbă franceză, carte pe care francezii o laudă și acum. A publicat numeroase studii despre români, pe care le continuă și acum. Aș mai aminti și pe Ionel Cazan, care a fost bibliotecarul seminarului de literatură veche pe care îl îngrijeam eu și Cartojan, ca titular al catedrei. Ionel Cazan, numit profesor la Universitatea din Viena, a ținut cursuri de limba și literatura română, îndeosebi la o facultate de ziaristică, unde a pregătit mai mulți ziariști nemți, care au scris apoi despre români. E o muncă valoroasă pe care o întreținut-o, și acum o întreține, deși e înaintat în vârstă. La Atena am avut un grec, care mult timp a stat în diplomația grecească la București: Chebal Turcas. Era membru al Institutului de Studii Elenice de la Salonic și a publicat multe lucrări despre români. Era la curent cu tot ce se publica în domeniul istoriei și făcea recenzii în revistele grecești. Un alt străin care ne-a iubit, Rufini, apoi Turcas, de care v-am vorbit, apoi Taliani, profesor la Padova, unde l-am cunoscut în ultimul timp. I-am făcut corectura la partea românească din lucrarea lui despre limbile romanice. Și Taliani a fost atașat românilor deși, în ultimul timp, a fost adulat de unguri și a publicat câteva lucrări favorabile ideii maghiare cu privire la Transilvania. Dar s-a corectat și pe urmă a devenit un devotat cercetător lingvist al limbii românești la Padova și-n Italia.

— Fără îndoială că, după perioade interimare și de decantare valorică, se simte necesitatea realizării unor istorii de cultură sau de literatură. Fără îndoială, orice român de bună credință așteaptă o istorie a literaturii române contemporane, din perspectivă nouă, din care să fie înlăturate nonvalorile sau pseudovalorile, considerându-le pe ultimele, poate, mai periculoase decât pe primele. Dacă v-ar reveni sarcina și datoria morală să realizați o asemenea istorie a literaturii române contemporane, ce ați cuprinde neapărat, ce nu a fost inclus înainte și ce ați elimina?

— O asemenea sarcină, cred că nu mi s-ar oferi mie, pentru că lumea știe că nu m-am ocupat de literatura contemporană. Însă dacă mi s-ar cere sfatul în direcția asta, ceea ce se poate, că deseori primesc prieteni și foști colegi, care mă întreabă despre asemenea lucrări, din literatura contemporană aș alege câteva lucrări din Nichita Stănescu, din Marin Sorescu. Acesta a fost tradus în limbi străine mai mult decât oricare dintre scriitorii noștri și, într-adevăr, e un om de mare talent, încât venirea la Academie e meritorie și m-a bucurat și pe mine foarte mult.

— Ar trebui cuprinși și cei care nu au figurat până acum pentru ideea că erau transfugi sau nu aparțineau granițelor actuale ale României?

— În direcția asta există nu numai poezie, dar și proză, lucrări de interes cultural referitoare la noi, din emigrație. Dintre scriitorii români din Basarabia am apreciat poeziile lui Vieru și m-am bucurat foarte mult când, cu ani în urmă, nu era actuală problema Basarabiei, i s-au publicat poeziile lui; atunci le-am citit pentru prima dată. Dabija este iarăși un scriitor de sensibilitate, care ar merita să fie cunoscut și mai mult la noi.

Gabriela PĂSĂRIN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ATELIER INTERNAȚIONAL

O formă de creație colectivă: POEMUL RENGA

„Renga: poem se se șterge pe măsură ce este scris, drum care se anulează și nu vrea să ducă nicăieri. Nimic nu ne așteaptă la capăt: nu există sfârșit, așa cum nu a fost nici început. Totul este drum".
Octavio PAZ

„Arta renga nu este arta de a compune poeme, ori strofele unui poem, ci un exercițiu al inimii pentru a pătrunde talentul și viziunea altuia.

Toate artele nu se compun din nimic altceva decât din ceea ce traduci din inima lucrurilor în propria ta inimă.
Să îți urmezi propria cale este același lucru cu a putea dovedi sensul indescifrabil al aproapelui".
Sasameggote de SHINKEI

„Voi ajunge departe cu puțin ajutor din partea prietenilor".
Ringo STARR

Primele două citate sunt dintr-o carte intitulată *Renga*, publicată la *Gallimard*. Cei patru autori – Octavio Paz, Jasques Roubaud, Edoardo Sanguineti și Charles Tomlinson – o imaginează și scriu ca pe un unic poem-fluviu. „Renga" înseamnă, după Roubaud, „versuri cuplate sau înlănțuite, lanțuri-vers sau versuri-lanț".

„Renga", ca formă poetică folosită de doi sau mai mulți poeți, este o practică larg răspândită astăzi. Epoci extrem de fertile pentru această formă colectivă de artă, foarte populară în Japonia în anumite perioade, au fost a doua jumătate a secolului al XV-lea și sfârșitul secolului al XVII-lea. Prima este reprezentată prin poeți ca Sog, Socho și, în special, Shinkei, iar a doua, printre alții, de Basho. De-a lungul anilor, „renga" și-a dezvoltat forma specifică pe principii ce se referă la numărul de strofe, sau chiar la suma versurilor din fiecare strofă, la numărul de silabe din fiecare vers, sau chiar la conținutul și leitmotivul poemului. Este evident că acest mod colectiv de a scrie – „să sfărâmăm cuvântul împreună" – va fi, mai mult decât poemele unei singure direcții, reflecția unei culturi profund experimentale, bazată pe considerații religioase, filosofice și sociale. Tensiunea și avântul „renga" rezultă din diferențele dintre poeți.

Pentru informații suplimentare în legătură cu fondul și dedesubturile „renga" sunt necesare referiri la exegeți de mare competență. Între aceștia, Octavio Paz, încununat cu Premiul Nobel pentru literatură acum cîțiva ani, rămâne un nume de notorietate. Nu întâmplător cele patru poeme „renga": pe care le publicăm îi sunt dedicate. Asupra modului în care ele au fost scrise, a ideii de la care au pornit autorii, poetul sud african Breyten Breytenbach, născut în 1937, unul dintre participanții constanți, la începutul anilor '70, la edițiile Festivalului Internațional de poezie de la Rotterdam, face câteva precizări importante.

„În 1969, când *Renga* a fost scrisă la Paris, în nu mai mult de o săptămână, s-a exprimat speranța că alți poeți vor continua un experiment care era, în același timp, o renaștere, o transplantare și o expunere publică. Iată ceea ce am încercat să facem, la insistența lui Sanguineti, într-o după-amiază de la începutul lui iunie 1971, în cadrul „Poetry International Rotterdam", în prezența încurajatoare a lui Adriaan van der Staay, într-o cameră de zi de pe Lijnbaan. „Noi" eram: Yehuda Amichai din Israel cu toate deșerturile lumii în trecutul său; Edoardo Sanguineti, un înger vorbitor de italiană cu o limbă de argint în infern; Vasko Popa, magician și metafizician din Jugoslavia; și eu însumi.

Pentru că am avut doar o jumătate de zi la dispoziție, planul muncii noastre a fost inevitabil simplu. Am folosit o strofă de două rânduri ca unitate de bază. Fiecare poet a produs un poem de două versuri, apoi l-a trecut celui din dreapta lui ca să-l continue, iar poemul circula în felul acesta până ce a fost terminat de cel care a scris primul distih. Amichai a scris deschiderea și finalul de la *Made In Holland I*, cel de-al doilea distih este al meu, al treilea al lui Sanguineti, al patrulea al lui Popa; în poemele II, III și IV contribuția e, în ordine, următoarea: B, S, P, A, B; P, A,B, S, P și S,P,A,B,S.

La aceasta trebuie să adaug că modul de comunicare între mine și Sanguineti a fost franceza, între Sanguineti și Popa de asemenea franceza, Popa și Amichai au conversat în germană, Popa și eu în germană sau franceză, Sanguineti și Amichai prin intermediul meu sau al lui Popa!...

Da, era un joc, un joc de poker, dar așa cum deseori se întâmplă în jocuri: mult mai serios, chiar mai periculos decât noi am fi admis. E o experiență derutantă să ți se admită să simți cuvintele desculțe și neajutorate ale unei alte persoane".

Ștefan LUCHIAN: Lunca de la Poduri

Made In Holland I

Orașul meu nu are râuri. Caut o mare fără margini
Și îmi văd prietenii reflectați în fereastra în care stă
o mireasă cu o pânză

Și încă apele curg peste atât de multe orașe –
Și prietenii mei stau și așteaptă în vânt

Eu sunt mirele de după oglindă: un mire de apă dulce în plasa
de cuvinte a vieții
Îmbuteliat în alcool (sau în Cutty Sark): nenăscutul singuratic

Spada mea aurie s-a topit
În acest măr venerat

Dragostea reflectă mișcarea apelor curgătoare
Și apele sunt ecoul mișcărilor Ierusalimului fără râuri

Made In Holland II

Îngerii se poticnesc prin livezi bombănind
Dar sub pământ zac cadavrele curate ale zeflemitorilor

Și noi, diavolii lui Descartes, noi nu avem cuvinte, ci imagini:
Ele sunt chipuri ale visului: (această mică inconștiență colectivă):

Ai știut, chiar și norii sunt plante
a șoptit discipolul lui Fulcanelli în urechile mele

Clădim unele peste altele cadre de ferestre și cadre de uși
Pentru casa în care nu vom locui niciodată

Și zeflemitorii se strâmbă în clădirea semnelor
Și îngerii se prăbușesc fără aripi

Made In Holland III

Mi-am scos experiența la vedere
Am stat jos și am ars în soare aici pe acest patrat

Inima mea e ca o cheie grea de hotel pe care am uitat să o las
la recepție
Și când mi-am amintit, hotelul era deja în ruine

Acum că sunt liber, cine îmi va reda numele?
Moartea care arde arămie arde în camerele fiecărui hotel

Ți-am căutat în ruine arterele degetelor pașaportul și florinii
mei
Nu ți-am găsit piciorul, ci buzele și o fotografie 8 x 10

Am stat pe capul meu separat de trup
Am meditat fără prejudicii

Made In Holland

Acolo e ceva mai mult decât basmul stârvului irlandez
(și celelalte neînțelese
povești): și un vânt în noapte: și acest joc de poker.

Eu, singura cheie,
freamăt în măruntaiele universului

Dicționarele bat ca posedate din aripi
Ochi grei de evrei le străpung

Și descui lumea – această lume de cuvinte putrede
Și vântul iese din cuvinte, din aripi, ca praful din ochi

Eu sunt spiritul întregii clase umane: dacă ai avut un trup
Voi fi fericit: dar tu ești un nume propriu, care începe cu o
majusculă: nimic

Prezentare și traducere de
Ion COCORA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro